

MAGASINET

KVINDENE

dit museum - din historie

EN OND OG SLEM
VELLYSTIG PIGE

SCT. CATHARINÆ
PRINSESSEN DER BLEV
HJØRRINGS SKYTSHELGEN

HEKSEN
FIK SKYLDEN

TEMA:
**Kvindfolk i
Vendsyssel**

KIRSTINE LUND

DEN FØRSTE KVINDelige
FOTOGRAF I HJØRRING

VENDSYSSEL
HISTORISKE
MUSEUM

Nr. 7 - 2023

SE MUSEETS **KALENDER** FOR
JANUAR - JUNI 2023 I MIDTEN AF BLADET

4 Ude af skyggen
af Jens-Christian Hansen

10 Lund & Lønborg Friis - foreviger kulturarven
af Jens-Christian Hansen

12 Prinsessen der blev Hjørrings skytshelgen
af Lars Ole Kirk

16 Heksen fik skylden, da Christen Mørks
køer mistede mælken
af Anne Dorthe Holm

20 De få, der svømmede frit
af Lone Venderby

28 Da kvinderne fra Hirtshals fik dronningen
til at oprette en redningsstation
af Chrestina Dahl

40 KALENDER

42 En ond og slem vellystig pige
af Anne Dorthe Holm

46 Klæder skaber folk
af Merethe Degn Nielsen

48 Under sandet
af Marlena Haue

54 Kort & godt

FORSIDEN: Udsnit af "Læsøkvinden i Besøg paa Skagen" af Kirstine Lund. Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

Ansvarshavende og layout:
Kim Larsen (kls@vhm.dk)

MAGASINET VHM
Vendsyssel Historiske Museum
Museumsgade 3, 9800 Hjørring
Tlf.: 96 24 10 50 | ISSN: 2597-0151

MAGASINET VHM udgives af Vendsyssel Historiske Museum og udkommer 2 gange årligt. Indlæg til næste nummer af magasinet skal være redaktionen i hænde senest den **1. april 2023** og indsendes via e-mail som word-dokument til kls@vhm.dk. Billeder vedhæftes separat. Ved indsendelse af materiale til MAGASINET VHM overlader man alle rettigheder til bladet. MAGASINET VHM forbeholder sig ret til vederlagsfrit at bruge fremsendt materiale i såvel trykt som elektronisk medie.

MAGASINET VHM - Nr. 7
Udgivet: 1. januar 2023
Oplag: 4000 stk.
Trykt hos Vestergaards.com

Kvindfolk i Vendsyssel

Det er en kendt sag, at historien indtil for nylig er skrevet af mænd. Gennem århundrederne er mændenes - herunder særligt kongernes - store bedrifter blevet beskrevet og hyldet, og kvinderne er for langt de flestes vedkommende forsvundet i glemelsen. I de sidste ca. 50 år har historikere, journalister, forfattere og mange andre dog også fået øjnene op for, at kvindernes historie er værd at beskæftige sig med. I de senere år er denne tendens blevet forstærket, og der kommer løbende ny viden frem, som fortæller om forskellige aspekter af kvindernes Danmarks- og Verdenshistorie.

For nylig blev jeg spurgt, om vi kunne sige noget særligt om de kvinder, som gennem tiden har levet deres liv i Hjørring og omegn. Er der fortællinger om kvinder, som har skilt sig ud, og kan vi sige noget generelt om kvinderne i historien her i Vendsyssel? Det er faktisk ikke så let at svare på. Langt de fleste kvinder her i landsdelen har ligesom i resten af Danmark levet et upåagtet liv og har ikke efterladt sig særlige spor.

Går vi langt tilbage i historien og ser på det udstyr, som kvinderne fik med i graven, har de dog alligevel

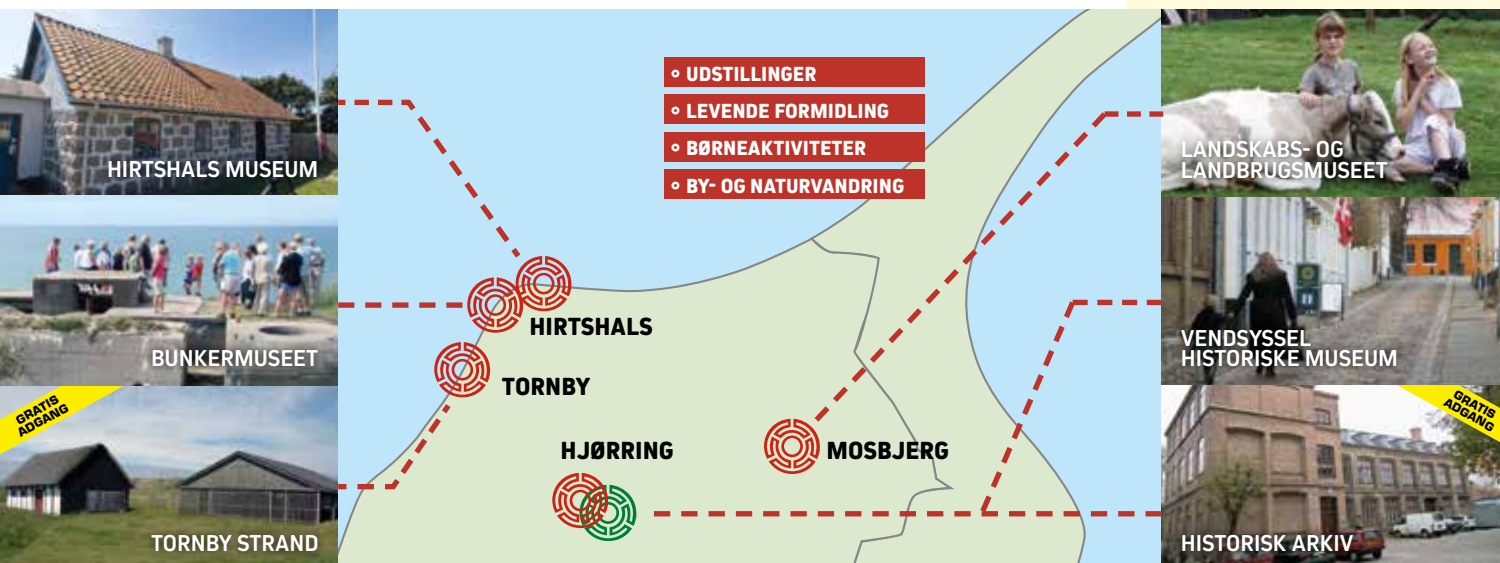
sat sig spor. I gravene åbenbarer der sig smykker, fibler, kar mv., som fortæller os om kvindernes sociale status. Men vi kender ikke deres navne.

Andre har efterladt deres navn i historien, fordi de - mod deres vilje - er gået over i historien som f.eks. de trolddomsdømte hekse eller den dømte tjenestepige Ane Margrethe i sagen mod Thomas Thomsen Bisp. Andre har efterladt sig spor, fordi de gjorde en særlig indsats for området f.eks. enken Margrethe Gaardboe, som skaffede en redningsstation til Hirtshals. I nyere tid fortæller historien om fotografen Kirstine Lund os om en kvinde, som var gjort af et særligt stof og som alenemor i slutningen af 1800-tallet fik en blomstrende forretning som fotograf i Jernbanegade i Hjørring.

Alle disse historier og flere til fortælles der om i dette nummer af VHM Magasinet. Som altid vil man kunne finde programmet for det kommende halve års aktiviteter på Vendsyssel Historiske Museum i midten af bladet. Der er nok at opleve og deltage!

God fornøjelse med magasinet og velkommen på Vendsyssel Historiske Museum!

Anne Dorthe Holm
Museumsdirektør, VHM

FIND OS HER

Vendsyssel Historiske Museum
Museumsgade 3
9800 Hjørring
96 24 10 50
vhm@vhm.dk

Historisk Arkiv
Museumsgade 2
9800 Hjørring
96 24 10 60
arkiv@vhm.dk

Landskabs- og Landbrugsmuseet
Jerupvej 613, Mosbjerg
9870 Sindal
96 24 10 50

Hirtshals Museum
Sophus Thomsensgade 6
9850 Hirtshals
96 24 10 00

Bunkermuseet
Fyret
9850 Hirtshals
96 24 10 00

Tornby Strand
v/det gamle Skudehandlerpakhus
Strandvejen, Tornby
9850 Hirtshals
96 24 10 50

af Jens-Christian Hansen
formidlingschef

I løbet af 2023 viser Vendsyssel Historiske Museum særudstillingen **I skyggen** om de første kvindelige fotografer i Kongeriget Danmark.

Udstillingen præsenterer ti kvindelige fotografer og deres virke i perioden 1872-1925 og er udarbejdet af Museum Østjylland. Som vandredstilling gæster udstillingen en lang række museer og arkiver i Norden.

Nu kommer den på en måde hjem til Hjørring, da Kirstine Lund, en af de fotografer, der skildres i udstillingen, var blandt byens mest markante og entreprenante erhvervskvinder, hvis spor stadig kan ses i bybilledet i dag.

UDE AF SKYGGEN

Kirstine Lund, den første kvindelige fotograf i Hjørring

▲ Interiør fra Hjørring Gasværk, marts 1906.
Kirstine Lunds Atelier/Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

Udstillingens titel afspejler en dobbelthed. Den fortæller om, at kvinderne bogstaveligt talt stod i skyggen bag kameraet, men også, at de oftest måtte arbejde under deres ægtefællers navn og stod i skyggen af de mandlige kolleger i deres samtid. Vores lokale eksempel – Kirstine Lund – formåede i den grad at træde ud af denne skygge og markere sig som en erhvervskvinde, der i sin samtid på mange måder var forud for sin tid og grundlagde en forretning, der skulle videreføres af kvinder gennem næsten otte årtier. Sammen med sine kvindelige kolleger i det øvrige kongerige var hun en trendsætter – ikke kun som fotograf, men også som iværksætter og ikke mindst kvinde.

I 1852 fødes Kirstine Thomine Berthelsen i Løkken. Som 21-årig bliver hun gift med Carl Frederik Christian Lund, der er fabriksarbejder. Parret får tre piger sammen. Agnes bliver født i 1874, Ella i 1876, og Petra i 1881. Umiddelbart synes disse få linjer om Kirstine Lunds levnedsløb på ingen måde at være utypiske for kvinder i hendes samtid. Hendes mands fejlslagne investeringer i 1870'erne får dog betydning for den unge familie. Kirstine Lund må bidrage til familiens forsørgelse og etablerer en farvehandel i 1879. Her forhandler hun bl.a. farvevarer for Farvehandlen Fåborg i København. At blive selvstændig erhvervsdrivende som kvinde var på dette tidspunkt ikke hverdagskost. Om hun gjorde det af økonomisk nød, på baggrund af en entreprenant motivation eller en blanding af begge dele, vides ikke. Vi ved dog, at Carl omkring 1880 rejser til Amerika alene og efterlader sin familie i Vendsyssel. Det ser ud til, at familien var splittet, da Carl Lund udvandrede, måske pga. familiens økonomiske problemer. Kirstine og døtrene genser ham da heller ikke. I 1885 dør han som en nedbrudt mand i USA. Kirstine Lund gifter sig aldrig igen.

Efter Carls udvandring fortsætter de økonomiske vanskeligheder for Kirstine. To af døtrene må sendes i pleje hos familiemedlemmer. Den ældste datter, Agnes, bliver sendt til København, og den mellemste, Ella, bliver sendt til Altona i Holsten. Kun den yngste, Petra, bliver hos sin mor i Løkken, som kæmper for at få etableret et livsgrundlag, der giver hende økonomisk grundlag for igen at kunne samle familien.

▲ Kirstine Lund i 1880'erne.

► Datteren Petra er model i et af Kirstine Lunds legende og iscenesatte portrætfotografier, omkring 1892.

► Redningsbåden i Lønstrup, ca. 1900.

► Banegårdspladsen med hjørnejendommen Jernbanegade 24, som Kirstine Lund lod opføre, før 1910.

Kirstine Lund ekspanderer i 1882 og udvider sin lille forretning med et fotoatelier. At være fotograf var i samtiden et respektabelt erhverv for en kvinde, der også kunne blive en profitabel indtægtskilde, da fotografering på denne tid stadig var en luksus. Samtidig dannede den grundlaget for økonomisk vækst på baggrund af en stigende efterspørgsel, når danskerne fx ville foreviges i anledning af mærkedage som bryllupper, fødselsdage o. lign. Det var derfor en profession, som var oplagt for enlige og enker, og man regner med, at mellem en fjerde- og en tredjedel af landets fotografer i de to sidste årtier før århundredeskiftet var kvinder. I 1884 bliver det muligt for Kirstine Lund at få de to ældste døtre hjem. Hun er enke, enlig mor og godt på vej til at blive en succesfuld forretningskvinde, hvilket var noget af en bedrift i hendes samtid.

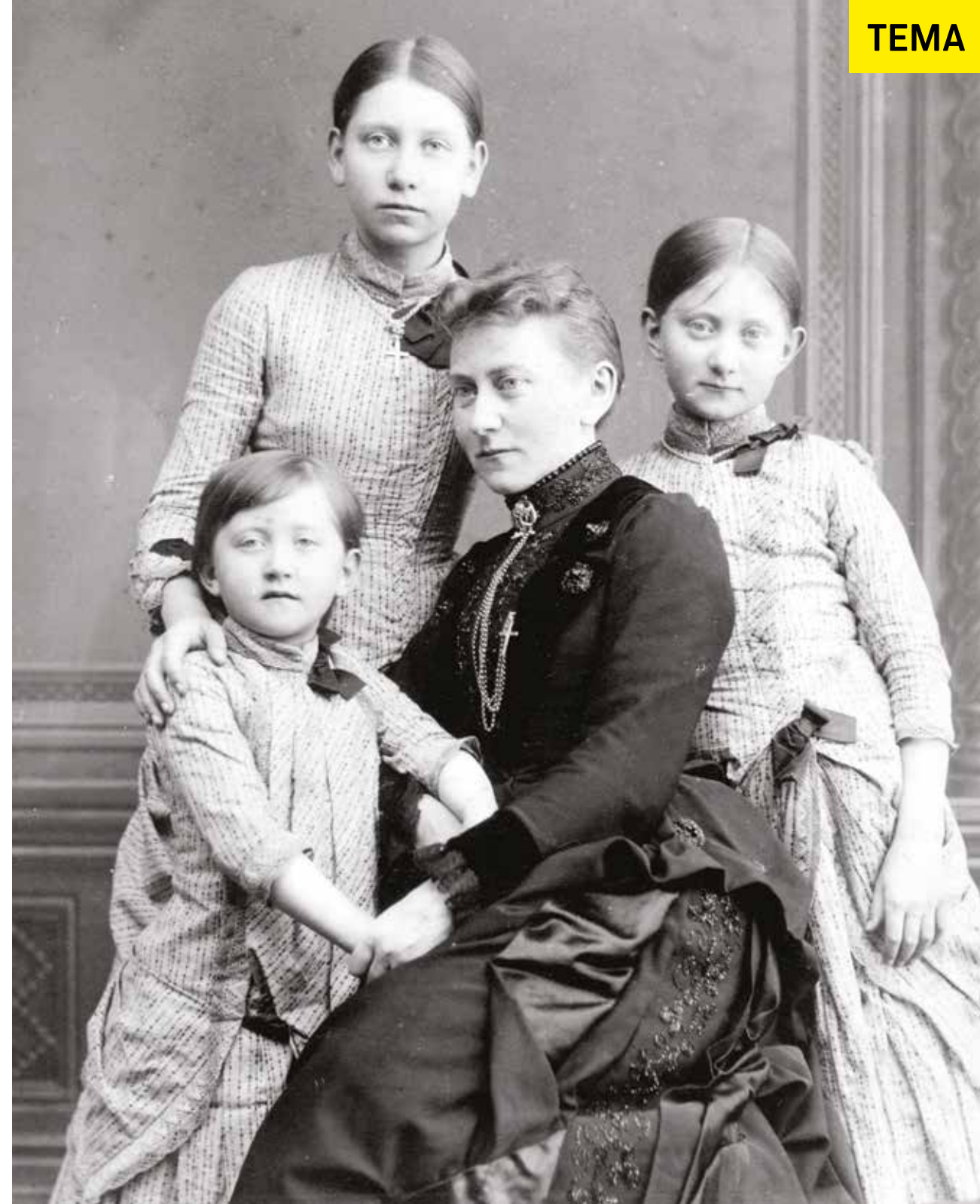
Hun må have haft talent for at drive forretning. Den har i hvert fald så megen succes, at Kirstine Lund samme år kan flytte fotoatelieret til Hjørring – i første omgang i et lejet lokale hos tømrermester

Andersen i Jernbanegade 22. Her er der et større kundegrundlag og mulighed for, at virksomheden kan vokse. I løbet af 1880'erne blomstrer forretningen, lokalerne udvides i 1888, og samme år antages hendes senere efterfølger Helga Andersen som lærling i fotoatelieret. Året efter får Kirstine Lund næringsbrev som selvstændig fotograf. I en kort periode fra 1890 driver hun endda Steen-Möllers Fotograf-Forretning i Frederikshavn som en filial.

Når Kirstine Lund etablerede sig i Jernbanegade, har det næppe været et tilfældigt valg. Det var her, Hjørring udviklede sig mest i perioden. I 1872 var jernbanen kommet til Hjørring, og Jernbanegade blev anlagt for at forbinde Østergade og byens centrum omkring Springvandspladsen med den nye station. Gaden viste et moderne Hjørring, der var i hastig transformation til en moderne handels- og industriby med denne moderne transportform som et naturligt infrastrukturelt omdrejningspunkt. Det var derfor selvfølgelig, at der blev etableret en lang række virksomheder i gaden. Der opstod et rigt forretningsliv, og trafikken mellem station og bymidte gav endda grundlag for at drive flere hoteller. Ja, endda nogle

for den tid nymodens erhverv som byens første tandlæge Jørgen Jacob Lønborg Friis og denne kvindelige fotograf Kirstine Lund kunne skabe sig gode forretninger med voksende kundegrundlag, som ikke mindst skyldtes, at folk fra oplandet nu lettere kunne rejse til staden med toget, få ordnet deres tænder og blive foreviget hos fotografen. Fotografiet var fra 1860'erne og frem blevet allemandseje, først gennem små portrætfotos i visitkortformat, og siden ved, at det blev billigere at producere større formater i takt med, at teknologien udviklede sig. Friis og Lund var i øvrigt genboer, avancerede fra middelklassen til at blive en del af byens bedre borgerskab, og samar-

▲ *Sukkerkoger Martinus Tanggaard med ansatte, 1904.*

◀ *Kirstine Lunds assistent og senere efterfølger Helga Andersen, ca. 1900.*

▲ *Jørgen Jacob Lønborg Friis (1852-1912) bosatte sig i Hjørring i 1882 som landsdelens første tandlæge og var primus motor bag stiftelsen af Vendsyssel Historiske Museum. Her er han fotograferet med sine børnebørn, om 1900.*

bejdede om fælles interesser, hvilket vi senere skal vende tilbage til.

Beliggenheden er derfor i top, da Kirstine Lund i 1896 lader den markante hjørneejendom over for stationen opføre for enden af Jernbanegade, hvilken – på trods af tidens tand og nogen patina – fortsat bevidner hendes økonomiske succes. Her åbner hun sit nye atelier i 1897. Den voksende turisme i Lønstrup har sikkert været en motivation for, at hun to år senere tilmed får etableret et lille atelier i Lønstrup, som hun også anvender som sommerbolig. Også her er der et stort kundegrundlag af badegæster, der skal have et minde med hjem fra sommerferien.

Som 58årig afhænder hun i 1910 den fortsat blomstrende fotografvirksomhed til sin tidligere lærling Helga Andersen (1871-1965), der driver den frem til 1935. Hun efterfølges af Ida Madsen og Asta Jarlund, der i en årrække har været medhjælpere og viderefører firmaet indtil 1969, hvor det lukker. På dette tidspunkt er der blevet taget 125.000 fotos! Virksomhedens fotografprotokoller og negativsamlingen er siden blevet afleveret til Historisk Arkiv ved Vendsyssel Historiske Museum. Kirstine Lund dør som 95årig i 1948.

Kirstine Lund – og hendes efterfølgere – udviklede sig fortløbende såvel teknisk som kunstnerisk i løbet

▲ *Kirstine Lund med døtrene Petra, Agnes og Ella, ca. 1888.*

af virksomhedens eksistensperiode. Lunds fotografier blev bl.a. gennem brug af rekvisitter mere iscenesatte og legende i deres udtryk – måske i højere grad end hendes samtidige kolleger, hvilket publikum selv kan være med til at bedømme i udstillingen "I skyggen". Hun fotograferede ikke kun portrætter, men også professioner, landskaber, virksomheder, bygninger og gadestrøg. Kirstine Lunds billeder står derfor i dag som en unik kilde, der fortæller om byens og landsdelens udtryk omkring forrige århundredeskifte. Det samme kan siges om hendes efterfølgeres produktion, der ligeledes fortæller mange historier om Hjørring og hjørringenserne gennem en stor del af det 20. århundrede. ■

Alle billeder i denne artikel er fra Kirstine Lunds Atelier/ Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum.

Lund & Lønborg Friis foreviger kulturarven

af Jens-Christian Hansen
formidlingschef

O mkring forrige århundredskifte udgav Vendsyssel Historiske Museums daværende og første leder, Jørgen Jacob Lønborg Friis, en føljeton i Vendsyssel Tidende. Den handlede om Vendsyssels nationaldragter og vendelboerne i gamle dage. I forbindelse med denne føljeton havde Lønborg Friis allieret sig med Kirstine Lund og hendes assistent Helga Andersen for at få lavet en række fotoillustrationer af Vendsysseldragter og husinventar.

Der er tale om en række opstillinger, som er optaget i Kirstine Lunds atelier og foretaget af Lønborg Friis selv med bistand af familie og venner, der også agerede modeller i de forskellige situationer på billederne. Billederne er interessante, da både dragterne og de viste rekvisitter er museumsgenstande, der forud for fotooptagelserne var indkommet til museets samling. Her findes de stadig den dag i dag. De har således museumsnummer og er bevaret for eftertiden.

Når fotooptagelserne i høj grad er kulturhistorisk interessante, er det, fordi de fortæller historien om samarbejdet mellem den innovative fotograf og det fremsynede museumsmenneske. Lønborg Friis havde syn for, at han var del af en samtid, der var under stærk forandring, og hvor det var vigtigt at dokumentere det, der var på vej i glemmebogen for at blive erstattet med noget mere moderne. Som et eksempel fortæller billederne om, hvordan gamle redskaber blev brugt, herunder lyngleen og hørbrøderen, der allerede sidst i 1800-årene var ved at udgå. Tillige viser billederne på bedste vis vendelboernes dragtskikke. Fotografierne giver den dag i dag dragterne og redskaberne et liv, som ikke på samme måde kan formidles ved at udstille dem i en museumsmontre.

Billederne i denne artikel er alle fra "Gamle Vendelbodragter", fotograferet mellem 1896 og 1902 af Kirstine Lund. Billederne er efterfølgende blevet håndkoloreret og findes i dag på Historisk Arkiv i Hjørring. ■

Kirstine Lund (th.) optræder selv på en af Lønborg Friis' opsætninger, nemlig "Rejseforberedelser".

Kirstine Lunds datter Petra (yderst th.) optræder på opsætningen "Konfirmander".

Manden i midten er fabrikant Sophus Thomsen, der optræder på opsætningen "Læsøkvinde i Besøg paa Skagen".

Lønborg Friis' søn Valdemar (i midten) optræder på opsætningen "Besøg hos Naboen".

Lønborg Friis (th.) figurerer selv på denne fotooptagelse med titlen "Lyngleen skal Stryges".

PRINSESSEN

der blev Hjørrings skytshelgen

af Lars Ole Kirk
museumsinspektør

De fleste, som i tidens løb har set Hjørring bys våbenskjold, har med sikkerhed også tænkt over, hvem kvinden, som pryder skjoldet, er? Kvinden står iført en rød kjole og med en krone på hovedet. I sin højre hånd holder hun et draget sværd, og i den venstre et hjul. Kvinden er skt. Katharina. Hun kendes under flere navne, bl.a. Skt. Karin, skt. Karen og skt. Katrine, men hun er i Hjørring bedst kendt som Sct. Catharinæ. Men hvem var Skt. Katharina, og hvorfor pryder hun Hjørring bys våbenskjold?

Legenden om Katharina

Fortællingen om Skt. Katharina er blodig og spektakulær. Begivenhederne finder sted i det østromerske kejserrige, som dækkede den østlige del af Middelhavet og en del af Mellemøsten, i begyndelsen af 300-tallet. Katharina var prinsesse i Alexandria, som ligger i Egypten, og beskrives som rig, smuk og veluddannet. Hun får en dag et syn, hvori hun får fortalt, at hun skal forloves med Kristus, og hun lader sig derfor døbe. I kraft af sin nye tro kritiserer hun åbent den hedenske gudedyrkelse i det østromerske kejserrige, hvilket tiltrækker hende kejserens opmærksomhed.

Kejseren betages af Katharina og tilbyder at tage hende som sin anden hustru, men han ønsker, at hun først skal opgive kristendommen. Katharina nægter, og kejseren tilkalder derfor 50 lærde filosoffer, som skal modbevise Katharina. Ifølge legenden skal Katharina have været så overbevisende i sin sag, at alle de lærde vælger at omvende sig til kristendommen. Kejseren får efterfølgende Katharina fængslet og filosofferne brændt levende.

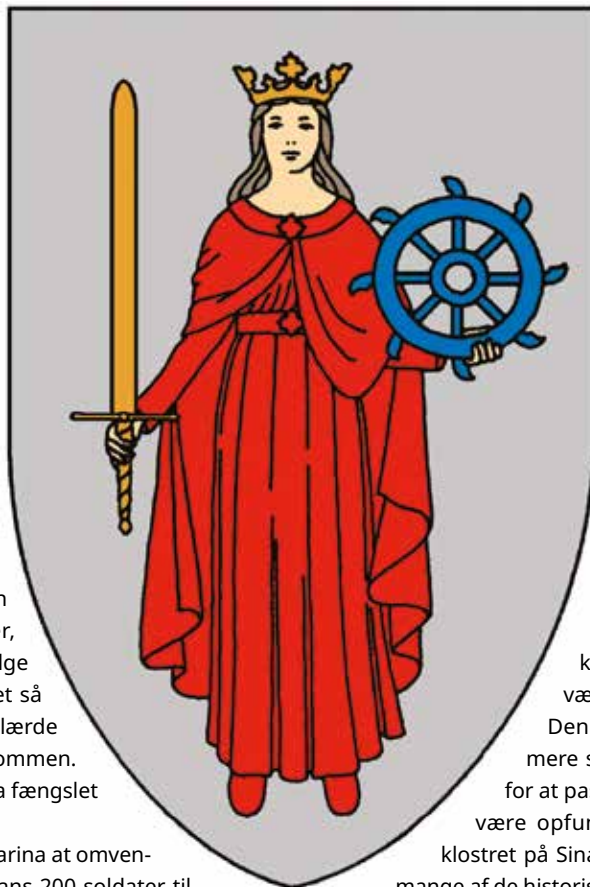
I sin tid i fængslet lykkes det Katharina at omvende både fængselsinspektøren og hans 200 soldater til kristendommen. Kejserinden besøger hende også, og hun bliver også omvendt af Katharina. Kejseren lader i vrede sin hustru henrette og tilbyder endnu engang Katharina ægteskab,

hvis blot hun opgiver kristendommen. Da Katharina nægter, skulle hun tortureres og flænges af et marterhjul, et hjul besat med knive. I det øjeblik hjulet rører Katharina, sprænges det i stumper og stykker. Herefter lader kejseren hende i stedet halshugge.

Katharinas historie - Sand eller falsk?

Det er tydeligt, at Katharinas historie skal tages med et gran salt. Der er mange begivenheder, som virker overdrevne og fantastiske, og det skal derudover medregnes, at historien om Katharina først bliver nedskrevet 500 år efter hendes død. Den første kilde til Katharinas historie stammer fra ca. 840 og dukker op samtidigt med, at et kloster på Sinai-bjerget hævder, at Katharina skal være begravet her. I løbet af de 500 år mellem begivenhederne og den skriftlige kilde, der beskriver dem, kan der være sket meget med fortællingen.

Den kan være omdigtet, så den blev mere spektakulær, den kan være ændret for at passe bedre til tiden, og den kan også være opfundet for at trække besøgende til klostret på Sinai-bjerget. Vi ved desuden i dag, at mange af de historiske detaljer i historien ikke stemmer overens med virkeligheden. F.eks. var der ikke nogen konge af Alexandria i begyndelsen af 300-tallet, og Katharina kan derfor ikke have været en prinsesse. Der er derfor meget, der taler for,

▲ Hjørring bys segl fra 1469.

► Hjørring bys segl ca. 1648.

◀ Hjørring bys våbenskjold fra 1965.

at store dele af fortællingen er opdigtet med henblik på at skabe en spektakulær historie om en kvinde, som var så stærk i troen, at hun led martyrdøden. Dette har skabt et ideal, som troende burde bestræbe sig på at efterleve.

På trods af overdrivelserne og de historiske usandheder, så bliver Katharina i middelalderen en af de mest populære helgener, og særligt dominikanerordenen tager hende til sig. Dominikanerne er en tiggermunkeorden, som opstod i begyndelsen af 1200-tallet, og som først i begyndelsen af 1220'erne nåede Skandinavien. Det er sandsynligvis igennem denne orden, at Skt. Katharinas historie opnår så stor en spredning og popularitet. Det er sandsynligvis også dominikanerordenen, der udbreder fortællingen i Danmark.

Katharina og Hjørring

Katharina kommer til at spille en stor rolle for Hjørring, da byens hovedkirke bliver viet til hende, og hun ligeledes bliver byens skytshelgen. Det er usikkert, hvornår fortællingen om Katharina når Hjørring, men det er nærliggende at tro, at der er et sammenfald med Sct. Catharinæ kirkes færdiggørelse. Dette er sandsynligvis sket omkring 1220-1250 e.Kr.

Det er ligeledes usikkert, hvornår Skt. Katharina bliver byens skytshelgen. Det tidligste bevis på dette er et aftryk af et segl for Hjørring by fra 1469. Her står en kvinde med krone på hovedet, i sin højre hånd har hun et sværd, og i den venstre et hjul. Der er ingen tvivl om, at dette er Skt. Katharina. I 1585 optræder hun endnu engang på byens segl, som i mellemtiden er blevet

▲ Logo for Taffel Akvavit fra Ths. P. Olesen. Billedet blev trykt i Hjørring vejviser 1904.

► Diverse souvenirs fra Hjørring. Genstandene er udstillet på museet i udstillingen "Det vi var stolte af", som blev opsat i anledningen af byens 775års købstadsjubilæum. Foto: Lars Ole Kirk

udskiftet. Her er hun afbildet på samme måde som på det tidligere segl. I 1648 optræder hun på et nyt segl for byen. Det gamle segl var blevet stjålet under den svenske besættelse af Hjørring i 1644. På dette nye segl er hendes billede ændret, således at billedet passer med den samtidige mode. På seglet står Katharina fortsat med sine attributter, henholdsvis sværdet og hjulet, men hun er nu også iført en pibekrave. De tre seglaftryk bevidner, at Skt. Katharina senest i midten af 1400-tallet er blevet skytshelgen for byen. Det er muligt, at Skt. Katharina bliver byens skytshelgen tidligere, men der foreligger desværre ingen beviser for dette.

At Skt. Katharina bliver byens skytshelgen, skyldes sandsynligvis, at hun allerede er helgen for byens største kirke. Fortællingen om Skt. Katharina har været kendt i byen, og det har derfor været nærliggende at anvende hendes motiv på byens segl også. Dette er ikke et ukendt fænomen og er bl.a. tilfældet i Sæby, som i en periode kaldes Mariested, fordi kirken i byen var viet til jomfru Maria. Derudover optræder Jomfru Maria også på Sæbys segl.

Ved reformationen ønsker tilhængere af Luther et opgør med helgendyrkelsen, men dette lykkes aldrig helt. En stor del af de helgener, som anvendes i Danmark, forsvinder, men langtfra alle. Skt. Katharina daler i popularitet, men hun bibeholdes som Hjørrings skytshelgen, som det ses på seglaftrykket fra 1648.

Årsagen til dette er sandsynligvis, at fortællingen om Katharina fra et protestantisk synspunkt omhandlede en person, som var stærk i troen og ikke en mirakelmager. Katharina repræsenterer derfor stadig et ønskeligt ideal.

Fra 1648 og frem til 1900-tallet ved vi ikke meget om Skt. Katharinas betydning for byen. Hun optræder på et våbenskjold, men skjoldets alder er ukendt. I 1900-tallet vokser hendes popularitet i byen støt, og Katharina beskrives bedst som et symbol for byen. Forskellige billeder af Katharina anvendes som logo af flere virksomheder og institutioner i byen. Bl.a. optræder et billede af Katharina på logoet for Hjørring Amtstidende og i logoet for Taffel Akvavit fra Ths.P. Olesen Hjørring.

I starten af 1960'erne har de forskellige afbildninger af Katharina på diverse logoer tilsyneladende taget overhånd. Flere fremtrædende personer diskuterer muligheden for at få designet et nyt våben for kommunen, og i samme ombæring vil man gerne have opfrisket de gældende regler for virksomheders brug af våbenskjoldet. I 1965 indføres et nyt våbenskjold for Hjørring kommune. Katharina pryder stadig skjoldet, men hendes udseende er nu designet, så det minder om det først kendte design af Katharina i Hjørring, nemlig seglet fra 1469. Dette design er ligeledes blevet anvendt i kommercielt øjemed, hvilket bl.a. kan ses på en stor mængde souvenirs produceret i Hjørring. ■

HJÆLP OS MED AT LAVE BEDRE Udstillinger – FOR KUN 200 KR!

En af **Vendsyssel Historiske Museums** spidskompetencer er at lave flotte, engagerende og lærerige udstillinger til børn og voksne for forholdsvis små penge. Det er en dyd for museets ansatte at få lidt til at række langt, og virkeligheden er, at vi ikke har de samme udstillingsbudgetter, som de store museer har. Heldigvis har vi en kreativ medarbejderstab, der år efter år har skabt store og imponerende udstillinger for små penge til begejstring for rigtig mange.

Men nogle gange må man også bare erkende, at flere penge giver flere muligheder.

Derfor har museet oprettet en **GAVEFOND**, hvor venner af museet kan donere en pengegave direkte til museet. Pengene sikrer, at vi kan opretholde vores høje aktivitetsniveau og har en grundkapital at trække på til fremtidige udstillinger og aktiviteter.

Økonomien i gavefonden er **tofaldig**: Hvis flere end 101 personer hvert år donerer til gavefonden, får vi, ud over de donerede penge, også mulighed for at opnå statens momskompensationsordning, der gør, at vi kan få refunderet mere af den moms, vi normalt betaler. Alt sammen noget, der styrker museets evne til at skabe nye, spændende udstillinger og aktiviteter fremover.

Den økonomiske gave, man giver til museets gavefond, er på **blot 200 kr.**, og den er fradragsberettiget.

HVIS DU HAR LYST TIL AT STØTTE museets fremtidige udstillingsarbejde, kan du gøre det på to måder: Du kan betale de 200 kr. via **Mobilpay** på nummeret 874321, eller via **bankoverførsel** (reg.nr. 7370, kontonummer 2630952). Det er vigtigt, at du 'mærker' indbetalingen med "**Gavefond**" og oplyser navn og CPR-nummer, hvis du ønsker fradrag.

LÆS MERE om **GAVEFONDEN** og momskompensationsordningen på vhm.dk/gavefond, eller kontakt museets administration på tlf. 96 24 10 50

Anne Dorthe Holm
Museumsdirektør, Vendsyssel Historiske Museum

Historien om renæssancens mobbekultur mod kvinder:

HEKSEN FIK SKYLDEN, DA CHRISTEN MØRKS KØER MISTEDE MÆLKEN...

af Anne Dorthe Holm
museumsdirektør

I 1600- og 1700-årenes Europa og Danmark stod anklagerne for trolddom og magi i kø. Bølger af beskyldninger mod både kvinder og mænd betød, at der alene i Danmark blev ført omkring 2000 hekseprocesser. I omkring halvdelen af disse mange sager blev den anklagede kendt skyldig og brændt på bålet. I Vendsyssel har vi kendskab til 93 hekseprocesser, hvoraf langt størstedelen - 66 % - faktisk blev frifundet.

Vi har ikke kendskab til hekseprocesser i selve Hjørring by. Men i Krustrup i Sct. Hans Sogn blev kvinden Birgitte Chrestensdatter i 1623 dødsdømt for hekseri. Birgitte Chrestensdatter, der kom fra Vestertorup i Rinds Herred (det nuværende Vesthimmerland), indrømmede, at hun foran Sct. Hans Kirkes dør havde blæst tre gange ind ad nøglehullet og forsvoret dåben og kristendommen, og at hun samtidig havde hengivet sig til djævelen. I samme øjeblik skulle der være kommet en "slem sort Hund udaf Kirkedøren", som "pikkede hende udi hendes Pande og tog Blod derud, som Arret endnu er kendt". Birgitte Chrestensdatter fortalte, at hun havde haft besøg af to kvinder, som havde lokket hende til gerningen til gengæld for, at hun kunne blive rig. Birgitte Chrestensdatter udrullede en lang fortælling om et helt hekse-laug bestående af hele 8 hekse, som ofte samlede sig på Krustrup Mark, hvor de dansede i det bare undertøj (særke), fordi de ville "tage Lykken fra Thomas Knudsen i Krustrup i Henseende til hans Korn, Øg og Fæ".

Birgitte Chrestensdatter var let at skyde skylden på. Hun var en "fremmed" i landsbyen Krustrup, og hun endte da også med at blive brændt på bålet. Hendes medsammensvorne gik tilsyneladende fri. Der er i hvert fald ikke omtaler af hekseprocesser mod dem hverken i dombogen for 1623 eller 1624.

Det var ellers ikke, fordi det skortede på hekseprocesser i Vendsyssel i året 1623. Samme år blev 12 andre processer ført her i landsdelen. I Ålbæk/Råbjerg blev Chresten Sørensen dødsdømt for at have forvoldt menneskers og dyrs sygdom og død, og i Sakstrup i Bjergby Sogn ved Hjørring blev der igen samme år ført en hekseproces mod Thyrr Pedersdatter for at have forvoldt menneskers død og udført helbredelsesmagi. Thyrr Pedersdatter blev anklaget både for at have taget livet af sin mand, Niels Simonsen, kun 18 uger efter ægteskabets indgåelse og for at have forsøgt at helbrede kreaturer. Karlen Christen Poulsen døde også pludseligt og uforklarligt, og det - sammenholdt med andre uforklarlige tilfælde - fik en lang række lokale bønder til at vidne mod Thyrr og anklage hende for hekseri. I modsætning til Birgitte Chrestensdatter slap Thyrr for bålet. Hun benægtede alle anklager og kunne "nøjes" med at få frataget sin ejendom og blive landsforvist. Det var dog en hård dom, fordi hun med denne blev frataget alt af værdi og henvist til et liv i udlandet - udstødt og fattig.

◀ Der findes ikke gengivelser af hekseafbrændinger i Danmark. Stigeafbrændingen, som ses på dette træsnit, stammer fra Amsterdam og viser en heks blive brændt på bålet i 1571. Træsnit af Jan Luyken

Heksen fra Mygdal

Samtidig med anklagen mod Thyrr Pedersdatter blev der også ført sag mod en anden, ældre kvinde ved navn Kirsten Ibsdatter. I juli måned 1623 var hun blevet fængslet på herregården Odden, og her bekendte hun, at hun sammen med Thyrr Pedersdatter og flere andre havde deltaget i et helt heksekompagni, som mødtes flere gange om året under ledelse af deres forstander for heksekompagniet, Peder Nielsen i Ravndrup. Sammen med de andre hekse indrømmede Kirsten Ibsdatter, at hun havde forhekset rugen på Odden Mark og havde sået byg i engen. Som om det ikke var rigeligt, tilstod hun også at have forhekset køer og besætning på et skib, så de druknede ved Kjærsgaard Strand og meget mere.

Kirsten Ibsdatter lader til meget beredvilligt at have indrømmet så meget, at man sidder tilbage med fornemmelsen af, at den ældre kvinde ikke har været ved sin fulde fem. De mange indrømmelser betød, at dommen var klar: Kirsten skulle brændes på bålet, og det skete i september ved Horns Herreds ting, som var i Bindslev Sogn (Tingmarken) eller i Tolne Bakker.

▲ Sct. Hans Kirke i Hjørring i 2016. Det var foran Sct. Hans Kirkes kirkedør, at Birgitte Chrestensdatter havde forsvoret dåben og kristendommen. Foto Aage Møller-Pedersen, Historisk Arkiv.

Både sagen mod Thyrr Pedersdatter og Kirsten Ibsdatter blev tæt fulgt af Sophie Steensdatter Brahe til Odden Herregård. Med opbakning fra mange af sognets mænd og præsten Niels Pedersen i Bjergby blev sagerne gennemført, og det har sikkert ikke været uden betydning, at fruhen på herregården personligt ønskede sagerne ført. Samme mønster så man også andre steder: Øvrigheds personer og

adelige gik mange steder forrest i kampen mod hekseriet – godt bakket op af lokale øvrighedspersoner.

En mobbekultur mod kvinder

Selv om der blandt de 93 sager fra Vendsyssel ses flere mænd, var langt hovedparten kvinder. 89 % eller svarende til 84 af sagerne omhandlede kvinder. Ofte var det ældre, gifte kvinder, som var på kant med naboerne. Eller det var tiggere, som med deres svagere økonomiske og sociale position lettere kunne anklages. Eller det kunne være ældre enkekoner, som man måske på grund af tiltagende senilitet nemt kunne rette beskyldninger imod.

Man kan med god ret kalde de mange sager mod kvinder i 16- og 1700-årene for renæssancens mobbekultur mod kvinder. Der var ofte tale om bagtaleri, grundløse anklager og en manifestation af magtforholdene både socialt og mellem kønnene.

Ofte begyndte sagerne med, at noget uforklarligt skete. F.eks. da Christen Mørk fra Grindsted ved Brønderslev i 1617 oplevede, at hans køer pludselig ikke gav mælk. En dårlig høst på herregården Odden var problematisk, og kunne man koble det sammen med andre uforklarlige hændelser og dødsfald, havde man pludselig "stof" til anklager for hekseri.

I Danmark anvendte man den såkaldte "stigemetode" til hekseafbrænding. Bålet blev opført, og man hældte det derefter over med tjære. Når ilden brændte godt, blev den dømte, som var bundet fast til en stige, væltet ind i flammerne. Døden indtrådte således hurtigt.

Christian 4.'s terrorlov

En af de helt centrale aktører i de danske hekseprocesser var Christian 4. Kongen var panisk angst for hekse og havde allerede i en tidlig alder oplevet, hvad heksekunst havde af konsekvenser for hans egen

▲ Odden Herregård tegnet af Poul Andersen i 1988. Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum

▲ Maleri af Christian 4. Malet af Pieter Isaacs ca. 1612. Maleriet befinder sig i dag på Frederiksborg Slot.

familie. I 1589 skulle hans storesøster Anne giftes med James den 6. af Skotland. Brylluppet var dog lige ved at blive forpurret, da Anne blev forhindret i at sejle til Skotland pga. et uvejr. En kvinde tilstod senere, at hun havde vakt uvejret til live. Sagen voksede, og i august 1590 blev hele 13 hekse dømt ved Det Kongelige Retterting.

Ud over at kongen som dreng havde oplevet konsekvenserne af trolddom, var der omkring år 1600 en generel opfattelse af, at Dommedag var nær: Pest, naturkatastrofer og krige gav indtryk af, at Guds vrede var stor, og det kun var ved at slå ned på troldfolk, at man kunne dæmpe Vorherres vrede. Som landets husfader – den ansvarlige og forstandige konge, han opfattede sig selv som – måtte Christian 4. træde i karakter og beskytte sin befolkning. Det kunne kun ske ved at forhindre hekse trolddom i at brede sig.

Helt konkret forsøgte han at sætte en stopper for hekseriet ved at udstede en forordning i 1617, som gjorde det strafbart at udøve såkaldt "hvid magi" dvs. "signe, mane og måle" og at "vise igen". At signe og mane brugte man mod visse former for sygdomme. Ved at signe kunne man nedkalde en guddommelig kraft og beskyttelse over noget eller nogen ved ord eller håndspåleggelse eller ved at gøre korsets tegn. Ved at "vise igen" kunne en trolddomskyndig person "se", hvor stjalne eller bortkomne effekter befandt sig. Den helbredende magi (hvid magi) havde man gennem århundreder set gennem fingre med. Hvis koen holdt op med at give mælk, havde man kunnet signe koen i håbet om, at mælken kom tilbage. Med Christian 4.'s forordning var det pludselig slut. Nu var al magi blevet ulovligt og en direkte hån mod Gud, som kunne nedkalde hans vrede. Med forordningen ligestillede man således hvid og sort (skadevoldende) magi. Sort magi blev også kaldt maleficium og var en alvorlig forbrydelse. Forordningen havde en stor effekt på synet på

hekse. Loven kan med nutidens øjne anses for at være en slags terrorlov, som fik folk til at se terrorister alle vegne. Med et slag var der hekse overalt, og faktisk blev 60 % af alle danske hekseprocesser afviklet over en periode på kun fem år fra 1617 og frem. Med den nye forordning var der en oplagt mulighed for at komme af med den irriterende, ældre kone i landsbyen, som var rapkæftet og særegen, eller den tilrejsende "kloge kone", som var fremmed og mystisk og derfor én, man var bange for.

Hekseprocesserne tager af

I Vendsyssel blev den sidste hekseproces ført i 1686 mod Kirsten Andersdatter fra Tømmerby/Tolstrup. Hun blev som den sidste frikendt, og dermed var hekseforfølgelserne slut i vores del af landet. Den sidste hekseafbrænding i landet fandt dog først sted i 1693. Den dømte var den 74-årige bondekone Anne Palles fra Falster. Anne blev angivet som heks af den "kloge kone" Karen. Ifølge Karen havde Anne forhekset herredsfogedens kvæg og forårsaget nabokonen Marens død. Anne Palles tilstod ved Falsters Nørre Herredsting – for blot få måneder senere at benægte alt. Den unge præst i byen, Gregers Zimmer, havde forhørt hende hårdt, mente Anne Palles, og herredsfogeden havde slået hende og tvunget hende til at indrømme sine ugerninger.

Til trods for intern uenighed i Højesteret dømte et flertal bestående af 11 dommere ud af 17, at Anne Palles var en heks og skulle brændes. Karen derimod slap med kagstrygning (at blive bundet til en pæl og pisket i fuld offentlighed) og landsforvisning.

Der blæste dog nye vinde over Danmark, når det gjaldt synet på hekse. Kong Christian 5. benådede Anne Palles for at blive brændt levende. I stedet blev hun først halshugget og derefter brændt på bålet.

Sagen mod Anne Palles viser, at der var uenighed om, hvorvidt Anne virkelig var en heks i datidens forståelse. Annes benægtelse og truslerne fra herredsfogeden gjorde Annes tilståelse tvivlsom. Når Anne alligevel blev dømt til døden, skyldes det, at hun trods alt havde indrømmet sin skyld i første omgang. Men holdningen til hekseri var under forandring, og hekseprocesserne tog af mod slutningen af 1600-årene. Vi skal dog helt hen til straffeloven af 1866, før trolddom blev skrevet ud af dansk lovgivning.

De allerfleste af dem var ikke af de "gode Børn"

I forbindelse med arbejdet med denne artikel faldt jeg over postmester Carl Klitgaards artikel "Fra Hexenes Tid", trykt i Vendsyssel Årbog i 1915. Klitgaard var en flittig forfatter og skrev en lang række artikler om hekse. I artiklen fra 1915 konkluderede han friskt, at der ikke var særlig Anledning til at have Medlidenhed med Hexefølgernes Ofre; de allerfleste af dem var ikke af de "gode børn". Det er med nutidens øjne et ret voldsomt udsagn, for Klitgaard siger hermed, at man nærmest selv var skyld i anklagerne, at mange af ofrene var bedragere, og at de bevidst gennem deres magi ønskede at skade andre mennesker.

► Postmester Carl Klitgaard. Klitgaard var en vidende og dygtig lokalhistoriker – som også havde en holdning til hekseprocesserne. Foto Historisk Arkiv, Vendsyssel Historiske Museum

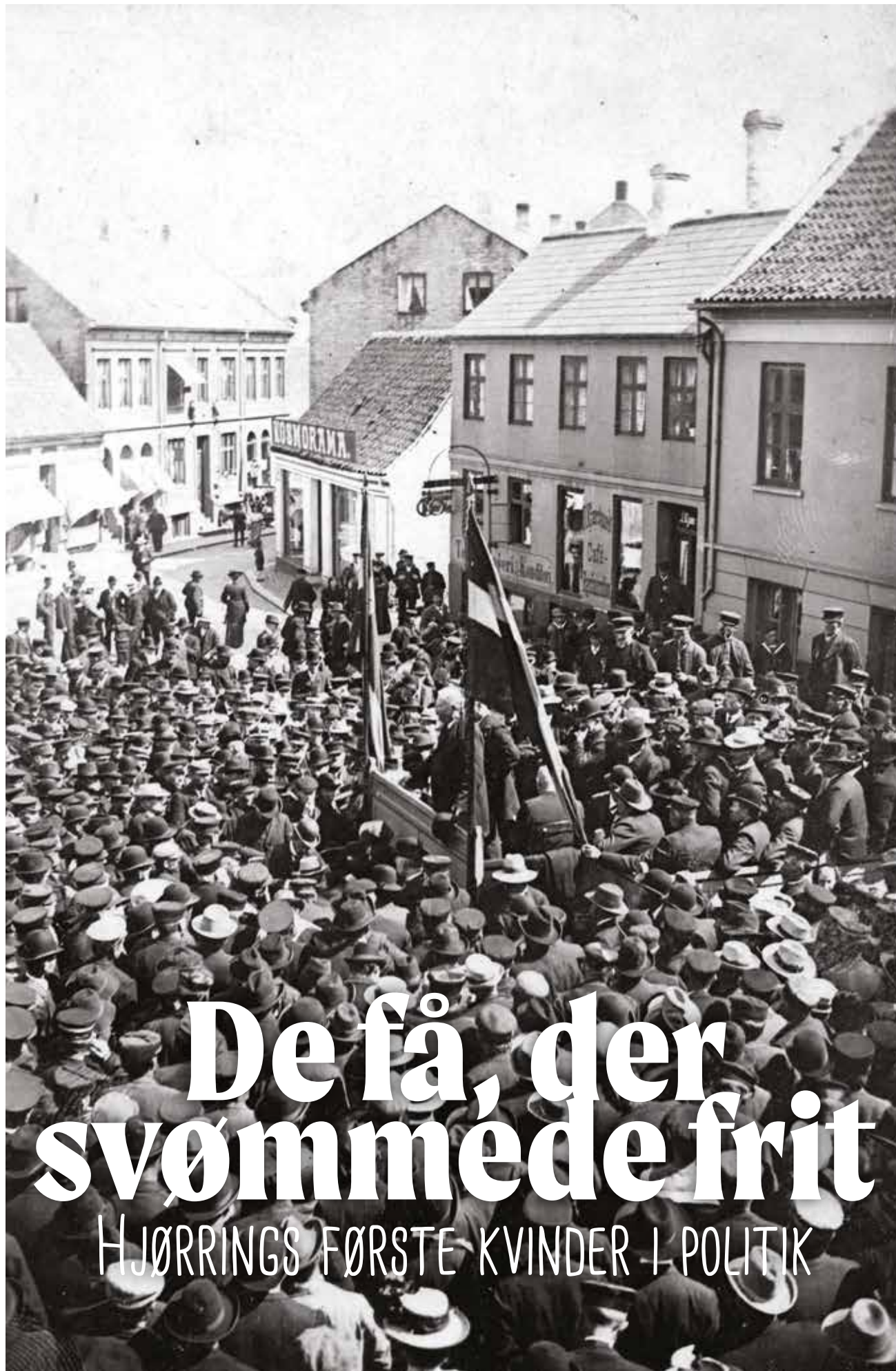
Klitgaard var ikke den eneste med den holdning: Både faghistorikere og amatørhistorikere mere end antydede omkring år 1900, at der måtte have været noget om snakken: Så store forfølgelser og så mange indrømmelser fra heksene selv måtte betyde, at der var en vis realitet i anklagerne. Der var en ond vilje til stede hos disse kvinder, og det var hos kvinderne, at djævelen kunne få magt og gøre dem hysteriske eller ligefrem sindssyge, så de selv troede på, at de havde udført trolddomskunster.

Forskningen udvikler sig heldigvis hele tiden, og i dag er synet på hekseprocesserne et helt andet. De dømte i 16- og 1700-tallet var uskyldige og ofre for en helt anden forestillingsverden end den, vi kender i dag. ■

VIL DU VIDE MERE?

Lektor i historie på Syddansk Universitet Louise Nyholm Kallestrup er blandt de historikere, som i de senere år har beskæftiget sig meget med hekse. I bogen "Heksejagt" fra 2020 i serien "100 Danmarkshistorier" bliver den nyeste forskning på området fortalt. Vil man vide mere om hekse i Vendsyssel, kan Wisja Andersens artikel "De vendsysselske hekse" i Vendsyssel Årbog fra 2002 anbefales. Som nævnt har Carl Klitgaard skrevet flere artikler om hekse, herunder "Fra Hexenes Tid" i Vendsyssel Årbog i 1915. Det er herfra, de mange konkrete sager om hekseprocesser i Vendsyssel er taget.

De få, der svømmede frit

HJØRRINGS FØRSTE KVINDER I POLITIK

◀ Valghandling på Torvet i Hjørring. Sandsynligvis kommunalvalget 1909. Bemærk ved hjælp af hattenes form kønsfordelingen på billedet.
Foto: Historisk Arkiv, Hjørring.

af Lone Venderby
skoletjenesten

”Det er en Begyndelse til at lære at svømme-, først bliver det vel i Sele, senere bliver man Frisvømmer.” Således skriver nationalbankdirektør Marcus Rubin om kvindernes første skridt ind i det kommunalpolitiske liv i tidsskriftet *Kvinden og Samfundet* umiddelbart efter afholdelsen af kommunalvalget i 1909. Citatet udtrykker den holdning, store dele af samfundet havde, da kvinderne for første gang gik til stemmeurnerne ved kommunale valg. Kvinderne var demokratiske nybegyndere, der skulle holdes i hånden. At de nu kunne afgive deres stemme, blev bredt accepteret, men at de ligeledes selv kunne opstille til valg, var en anden sag. I det følgende vil vi se tilbage på kvindernes politiske debut i Hjørring.

I perioden umiddelbart før og efter vedtagelsen af en ny lovgivning 1908, der gav kvinder kommunal valgret, var der en heftig debat om, hvorvidt kvindekønnet var foreneligt med et politisk virke. Både fortalere og modstandere af kvinders stemmeret argumenterede for deres sag med udgangspunkt i forskellen på kvinder og mænd. Fortalerne argumenterede for, at der var brug for særlige kvindelige kompetencer i kommunalpolitikken. Modstanderne hævdede, at kvinderne i kraft af deres væsen og medfødte evner var bedst egnede til udelukkende at tage vare på hjemmet, og at varetagelsen af samfundets anliggender skulle overlades til mændene. Landstingsmedlem Carl Ploug, der var modstander af kvinders valgret, udtalte eksempelvis følgende i en af de første valgretsdebatter, da forslaget om indførelse af kommunal valgret til kvinder blev fremlagt første gang i 1886: *”I det store Samfund tror jeg, det tilkommer eller tilhører Kvinden at besørge det, som jeg med et kjønt Ord vel gjerne kan kalde Hjerteanliggender (...) jeg tænker paa den Virksomhed som udspringer af Humanitet og Kristenkjærlighed med Medborgere og Børn; jeg tænker paa Opdragelse, Undervisning, Fattigpleie, Sygepleie og meget af samme Art. I denne Retning er der overordentligt meget at gjøre (...) Samfundet kan slet ikke være tjent med, at Kvinderne drages bort fra de Kjærlighedsgerninger, der ligger for dem, for at skjændes med os i en Valgforsamling eller et Thing.”*

I Hjørring bølgede kønsdebatten ligeledes, og i håbet om at få blot én kvinde i byrådet brugte stillerne for kvindelisten i Hjørring også de kvindelige kompetencer i deres argumentation, men her blev de brugt som et forsvar for kvinders stemmeret: *”Bør vi lade Mænd alene ordne vort Skolevæsen, Mænd, der jo dog i det daglige Liv ikke særdes saa meget sammen med Børnene som Kvinderne? Skal vi lade Mænd alene ordne alt for vore Syge, Gamle og Fattige? Synes Vælgerne ikke, at vi Kvinder, som lever med vore*

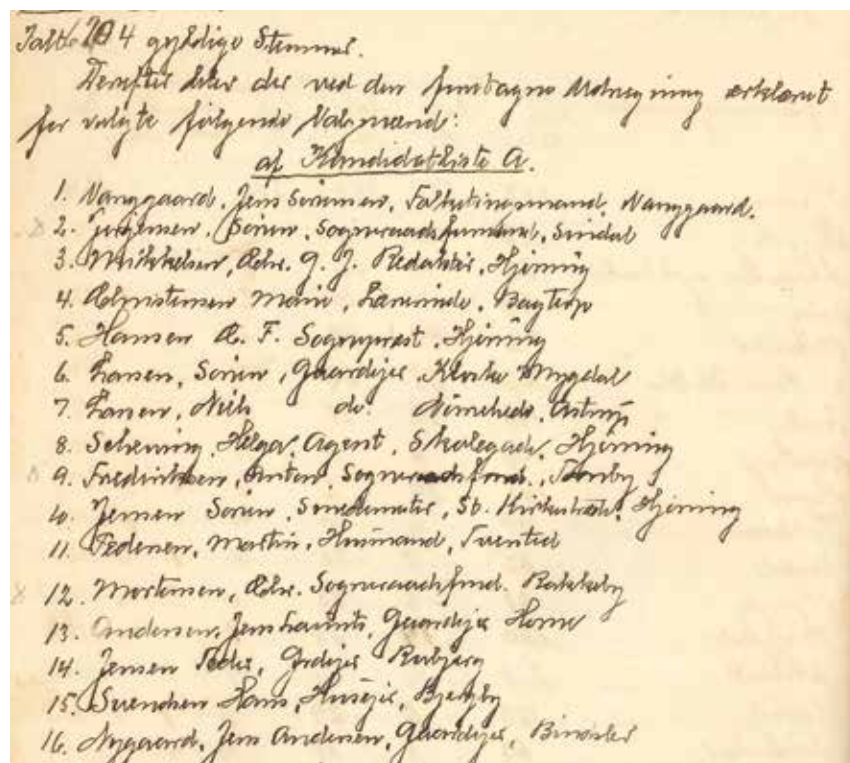
Børn, Syge og Gamle, med fuldt saa megen Kærlighed kan værne om disses Interesser.” Udsagnet, der er fra *Vendsyssel Tidende* 4. marts 1909, viser en tydelig forskel på kønsdebatten dengang og i dag. At kvinder fik flere lovbestemte rettigheder, bundede blandt andet i et ideal om lige rettigheder til kvinder og mænd, men der herskede ingen tvivl om, at de to køn besad vidt forskellige medfødte kompetencer. Antagelsen om køn som en social konstruktion, hvor kulturelle og sociale strukturer former den enkeltes adfærd og tankemønstre i lige så høj grad som det biologiske køn, hørte ikke til i datidens debatter om køn og ligestilling.

Til byrådsvalget i Hjørring 1909 valgte Dansk Kvindesamfund at opstille en decideret kvindeliste. På valg var agent Helga Scheving og fotograf Marie Hedegaard. Trods argumenterne om, at der var brug for kvindelige kompetencer ved forhandlingsbordet, resulterede valget i endnu et byråd, der udelukkende bestod af mænd. Kvindelisten opnåede dog 111 stemmer ud af i alt 1771 afgivne stemmer. Ved næstkommende kommunalvalg i 1913 opnåede to kvinder - Louise Mortensen (Radikale Venstre) og Elisabeth Høgsted (Højre) - valg til Hjørring byråd. Taget i betragtning at udskiftningen af byrådsmedlemmer på dette tidspunkt var særdeles lav, også blandt mandlige politikere, var valget af to kvinder opsigtsvækkende. For mens mange var godt tilfredse med, at kvinder havde opnået stemmeret, herskede der en bred skepsis, når det gjaldt kvinders adgang til selv at figurere på opstillingslisten. I fx den liberale forening i Hjørring var holdningen, at kvinder først skulle oplæres i politik, førend de selv kunne deltage ved forhandlingsbordet. I en appel til kvinderne i *Vendsyssel Tidende* 12. marts 1913 fra den liberale forening blev der således argumenteret for, hvorfor man ikke fandt det muligt at indsætte en kvinde på opstillingslisten: *”Da adskillige af dem*

▲ Helga Scheving var formand for Dansk Kvindesamfund i Hjørring fra 1903-1930 og blandt de opstillede til byrådsvalget i Hjørring 1909. Fotograf: Ida Madsen og Co. 1930. Foto: Historisk Arkiv, Hjørring.

▲ Udsnit af protokol for valg af valgmand i Hjørrings 3. kreds, hvor Marie Christensen figurede som nr. 4. på Venstres liste. Lidt længere nede som nr. 8 på listen ses endnu en kvinde, nemlig Helga Scheving. Landstingsvalgene var indirekte, så først efter at valgmandene var blevet valgt, skulle disse udvælge de endelige landstingsmedlemmer.

har erklæret, at de foreløbig er vel tilfredse med, at Adgangen til Stemmegivning er dem aabnet, medens de endnu ikke støttede op om at faa Tømmerne i Hænde, saa længe de ikke havde lært at føre (...) saa har vi maattet erkende, at den liberale Forenings Bestyrelse ikke kunde rydde de med Byraadsarbejdet fortrolige Mænd til Side for at skaffe Plads for Begyndere, som fornuftigvis ikke kunde være tjent med at blive puttet ind til en Administration, der naar Summer paa mellem en hel og en halv Million om Aaret, foruden medstyret af et Banenet, af hvis Drift Byens Velfærd afhænger." På opstillingslisten i Hjørrings nabosogn, Sct. Hans - Sct. Olai Sognekommune, figurede navnet Kirsten Marie Christensen ved sognerådsvalet i 1913. Hun blev ikke valgt, men fem år senere, i 1918, indtrådte hun på den landspolitiske scene.

Kirsten Marie Christensens vej fra værgeråd til Landsting

I 1915 opnåede danske kvinder valgret til Rigsdagen. Ved først kommende rigsdagsvalg herefter, i 1918, udgjorde kvinderne 41 af valglisternes 443 opstillede kandidater. Af de 41 blev ni kvinder valgt til Rigsdagens to kamre: Fire kvinder blev valgt til Folketinget og fem til Landstinget. En af disse fem var lærerinden Kirsten Marie Christensen (1860-1935) fra Bagterp ved Hjørring.

I 1905 oprettede man de første kommunale værgeråd, der stod for for sorgen for forbryderiske, vanartede og vanrøgtede børn. Samme år blev Kirsten Marie valgt til værgerådet i Sct. Hans - Sct. Olai Sognekommune, og fra 1908 blev hun valgt som medlem af sognets hjælpekasse. Netop oprettelsen af kommunale værgeråd og hjælpekasser blev for mange kvinder en indgang til at deltage i det politiske liv. Hjælpekasser og værgeråd var nemlig områder, hvor man mente, at kvinderne - i kraft af deres særlige evne til at yde omsorg - kunne deltage på lige fod med mændene. Kvindernes indtræden i politik handlede derfor ikke udelukkende om et ønske om ligestilling mellem kønne-

ne, men var også en konsekvens af, at domæner, der før kun fandtes i den private sfære, nu blev en del af den kommunale opgaveportefølje. Det sociale område, som hidtil havde været forbeholdt kvinderne i hjemmet, var blevet et offentligt anliggende, til hvis varetagelse kvinderne egnede sig bedst. Kirsten Marie Christensen var søster til den prominente venstrepolitiker J.C. Christensen, der senere blev blandt andet kirke- og undervisningsminister. Hendes vej til Rigsdagen var derfor brolagt med både lokalpolitisk erfaring og gode familiære forbindelser.

I Nordjysk Dagblad fra 1918 blev Kirsten Marie Christensen spurgt om, hvorvidt der også ville komme en dag, hvor kvinderne ikke bare blev valgt ind i Rigsdagen, men også ville komme op på ministertaburetten. Hertil svarede hun: "Naah, naah, naah, lad os nu tage lidt langsomt paa det." I det hele taget gik Marie Christensen til hvervet som kvindeligt landstingsmedlem med en vis beskedenhed; fx skulle hun have udtalt, at kvindernes første opgave var "at bane Vejen for dem, der kommer efter os (...) Som Følge af denne min Opfattelse har jeg altid holdt mig noget tilbage og aldrig taget Ordet, uden at jeg syntes, jeg havde noget særligt paa Hjertet, eller naar jeg af mit Parti valgtes til Ordfører." Kirsten Marie Christensen sad i Landstinget indtil 1932, og hun gjorde sig først og fremmest bemærket inden for områder, der vedrørte børn og skoleforhold. Blandt andet kæmpede hun for at forbedre læreruddannelsen samt for oprettelsen af et stats-tilskud til børnehaver.

Sådan gik det sidenhen

I begyndelsen af det 20. århundrede var der stor ståhej om kvinders plads i politik. Modstanden mod kvinders stemmeret fandtes ikke kun blandt privilegerede mænd, der ønskede at beholde magten for sig selv. Også i kvindernes egne rækker - i særdeleshed i konservative kredse - var der skepsis at spore.

Trods dette har vi set, hvorledes kvinderne fik plads i værgeråd og hjælpekasser i hverv, hvor de kvindelige kompetencer kom i anvendelse. I 1913 fik Hjørring byråd to kvindelige medlemmer og i 1918 indtrådte Kirsten Marie Christensen i Landstinget. I årene herefter var det dog, som om de kvindelige politikere og deres støtter mistede pusten, for i de næste årtier var det yderst sparsomt med kvinderepresentationen. Ved byrådsvalget i 1917 fik Hjørring byråd et enkelt kvindeligt medlem, men i perioden 1921-1933 bestod byrådet atter udelukkende af mænd, indtil Johanne Simonsen i 1933 blev valgt med 101 stemmer. Op til valget i dette økonomiske kriseår blev kvinders kompetencer atter brugt i valgagitationen. Denne gang var det imidlertid ikke omsorgsopgaverne, der blev lagt vægt på, men kvinders evner inden for økonomi. I Hjørring Amtstidende 28. februar 1933 kunne man fx læse følgende: "Mænd og Kvinder har ikke altid de samme Egenskaber, derfor udfylder de hinanden i Landets Styrelse som i Hjemmets. Kvinder har som Regel større Evne til at spare de rigtige Steder end Mændene og det kan der være god Grund til at tage i Brug for Tiden." Et par uger senere, 13. marts 1933, fremgår det af et indlæg i Vendsyssel Tidende, at specielt i landsog- nene kneb det med at få kvinder valgt: "At Kvindernes Valgret er en Kendsgerning er for længst slaaet fast, men at Kvinderne ogsaa skul- led have Sæde i de kommunale Raad er man især ikke i Landsognene forenet med endnu. Man trækker paa Smilebaandet af de enkelte Kvindenavne, som ses på Kandidatlisten, og med en Skuldertrækning sætter man Krydset ved Manden. Og paa den Maade naar vi Kvinder ikke længere med vor Valgret, end vi gjorde, da vi for 25 Aar siden fik den tilstaaet; og hvad bliver saa Resultatet, at Manden ene rører i den store Gryde, som Sognets Vel er gemt i, og Kvinden kun faar Lov til at passe sin Suppegryde." Kaster vi et blik uden for Hjørring by, er det tydeligt, at kvinderepresentationen uden for de større byer var særdeles lav. I eksempelvis sognekommunerne, der udgjorde den nuværende Hirtshals kommune, skal vi helt hen til 1950, før sygeplejersken Signe Hørlyck blev valgt som det første kvindelige medlem af sognerådet i Horne-Asdal.

I dag fylder argumenter om særlige kvindelige kompetencer ikke længere i debatsidernes spalter. Kvinderne har for længst forladt suppegryden, smidt selen og svømmer frit, men kvinderepræ- sentationen i Hjørring Kommunes byråd er stadig lav, idet blot 11 ud af byrådets 31 medlemmer er kvinder. ■

	Antal kvinder	Antal i alt	kvindeandel
1909	0	38	0 %
1913	0	38	0 %
1917	0	38	0 %
1921	0	40	0 %
1925	0	40	0 %
1929	0	40	0 %
1933	0	40	0 %
1937	0	40	0 %
1943	0	40	0 %
1946	0	40	0 %
1950	1	40	2,5 %
1954	2	40	5 %
1958	4	40	10 %
1962	4 (5)	40	10 (12,5) %
1966	6	40	15 %

▲ Kvinderepresentation ved kommunale valg 1909-1966 i sognekommunerne Bindselev, Horne-Asdal, Tornby-Vidstrup og Tversted-Uggerby. Tallet i parentes ud for 1962 indikerer, at Elise Andreasen tiltrådte som suppleant i Tornby-Vidstrup Sogneråd i perioden 1962-1966. Hun var således medlem, men blev ikke valgt ind fra periodens begyndelse.

▼ Kirsten Marie Christensen 1930. Hoffotograf Lars Peter Elfelt. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

▼ Signe Hørlyck, ca. 1953. Foto: Historisk Arkiv, Hjørring, Dansk pressearkiv.

▲ Redningsmandskabet med den nye ro-redningsbåd opstillet foran redningshuset kort tid efter redningsstationens åbning den 1. oktober 1890. Foto: Historisk Arkiv, Hjørring.

▲ Redningsmandskabet i Hirtshals omkring år 1900 foran redningsbåden, der er læsset på vognen og med hestene spændt for. Foto: Historisk Arkiv, Hjørring.

Da kvinderne fra Hirtshals fik

af Chrestina Dahl
museumsinspektør

DRONNINGEN til at oprette en redningsstation

I foråret 2022 lød overskriften i en af de lokale aviser: "Redningsstationer kræver handling: Skal det koste liv, før der sker noget?". Artiklen kunne berette om, at flere redningsstationer i Danmark har ventet over otte år på nye redningsbåde, og at de gamle nu er så forældede, at redningsfolkene ikke længere er helt trygge ved at sejle ud med bådene. Et af de steder, hvor der er behov for en ny redningsbåd, er på Hirtshals Redningsstation.

Båden, som benyttes på Hirtshals Redningsstation i dag, hedder M. Gaardbo, og den blev taget i brug i 1990. Netop 1990 var hundredåret for oprettelsen af byens redningsstation, og inden da måtte redningsbådene i Nørre Tornby eller Tversted dække havet ud for Hirtshals, hvis uheldet var ude. Navnet på redningsfartøjet i Hirtshals var ikke tilfældigt valgt. Kvinden, som båden er opkaldt efter, er Margrethe Gaardbo, og hun spillede en ganske særlig rolle i forbindelse med oprettelsen af Hirtshals Redningsstation i 1890.

Margrethe Gaardbo.

Margrethe Christensdatter blev født den 5. december 1828. Som 23-årig blev hun viet til den fire år yngre Thomas Pedersen Gaardbo i Horne Kirke, og hun kom således til at hedde Margrethe Gaardbo. De boede i en lille ejendom i Horne Terp. Her arbejdede Thomas Pedersen Gaardbo som bonde, men han måtte supplere indtægterne ved at arbejde som daglejer og fisker. Sammen fik de fem børn: Peter, Christen, Ane, Jens og Thomas.

Den 7. marts 1878 tog Thomas Pedersen Gaardbo på havet som så mange gange før. Han sejlede sammen med fem andre afsted mod Gl. Skagen for at hente en båd, som de havde købt. På hjemturen blæste det voldsomt op, og de to både forliste ud for Lilleheden. Strandfoged Jørgen Mikkelsen red straks til Nørre Tornby, hvor han alarmerede redningsbåden, men redningsfolkene nåede ikke frem i tide. Af de seks fiskere druknede fem – heriblandt Thomas Pedersen Gaardbo. Den eneste, der overlevede, var den senere fiskehandler Christen Løth.

► Margrethe Gaardbo, der i februar 1890 skrev til Dronning Louise angående stationering af en redningsbåd ved Hirtshals. Foto: Historisk Arkiv, Hjørring.

◀ Redningsmandskabet på Hirtshals Redningsstation, som den ser ud i dag. Fotograf: Dennis Lauritsen, udlånt af: Henrik Ledet.

▶ Redningsmandskabet ombord på redningsbåden M. Gaardbo, der officielt blev indsat på Hirtshals Redningsstation den 2. oktober 1990. Fotograf: Dennis Lauritsen, udlånt af: Henrik Ledet.

Således blev Margrethe Gaardbo enke i en alder af 49 år. Hendes søn, den dengang 12-årige Jens Gaardbo, huskede, at hun var dybt ulykkelig over at have mistet sin mand til havets bølger. Han berettede om, at hun flere gange gik ned på stranden om natten for at se, om hendes mand var drevet i land. Den dag kom da også, men der skulle gå hele 2 år og 9 måneder, inden hans lig drev i land ved Uggerby, og endelig, den 3. december 1880, kunne han stedes til hvile på Horne kirkegård. Efter begravelsen begyndte Margrethe Gaardbo ifølge familien at genvinde sin styrke.

En stærk kvinde.

Margrethe Gaardsbos barnebarn, Theodora, beskrev f.eks. sin bedstemor som en stærk kvinde: "Hun var stor og stærk og aldrig syg. Hun var meget dygtig til alt praktisk arbejde, livsglad og en god fortæller. Hun kunne i sol måne og stjerner se, hvordan vejret ville blive, og det slog aldrig fejl. Hun vidste meget om sygdom og om, hvordan man skulle pleje de syge. Hun blev af beboerne betragtet som klog kone, og man sendte gerne bud efter Margrethe, når der var sygdom og vanskeligheder i hjemmene. Havde en familie fået et barn, der skulle døbes, bad man Margrethe Gaardbo bære barnet til døbefonten i Horne Kirke. Hertil havde Margrethe Gaardbo en fin kjole, som hun kaldte sin kirkekjole."

Da børnene efterhånden flyttede hjemmefra, solgte Margrethe Gaardbo i første halvdel af 1880'erne sit landbrug og kom til at bo i et lille aftægts hus.

Den hårde sønden.

Den 25. januar 1890 var der et voldsomt blæsevejr kaldet den hårde sønden, og her var blandt andre Margrethes søn Jens Gaardbo på havet for at sætte bakker. I "Indberetningsprotokol for Faresignalstationen Hirtshals" står skrevet: "Vindens Retning og Styrke: S.S.W., rebet Mærsejlskuling og Skylregn. Antal Baade paa Havet 26. Naar og hvor landet: 15 Pramme ved Hirtshals, 2 Frederikshavn, 2 København, 4 Kandestederne, 1 Uggerby, 1 Kjul. En Pram med 2 mand reddet af Tornby Redningsbaad. En lanterne anbragt paa Molen." Jens Gaardbo var iblandt de fiskere, som endte i Kandestederne, og han kom senere hjem i god behold.

De lokale havde gennem længere tid rettet henvendelse til myndighederne for at få en redningsbåd til Hirtshals, og den hårde sønden førte til flere initiativer, men det hjalp ikke noget. Redaktør på Vendsyssel Tidende, Vilhelm Carlsen, var en af dem, der flere gange havde skrevet om de kritiske forhold for fiskerne i Hirtshals og den dårlige måde, de blev behandlet på af myndighederne i København, når de henvendte sig for at få hjælp til beskyttet landing, redningsbåd og lign. Han fik derfor den ide, at de lokale fiskerkoner og -enker skulle tage sagen op hos selveste Dronning Louise. Han forfattede således en skrivelse om, hvor-

dan kvinderne på egnen var ængstelige, hver gang mændene var på havet i dårligt vejr, fordi der ikke kunne garanteres nogen hjælp fra land, hvis de skulle komme ud for en ulykke.

Den første af de 140 kvinder, der skrev under på Vilhelm Carlsens skrivelse, var Margrethe Gaardbo. Hun skrev også et supplerende brev til dronningen, der skulle følge med de mange underskrifter i februar 1890. Her berettede hun om, hvordan hun havde mistet så meget til havets bølger, da både hendes mand og yngste søn var druknet. Den yngste søn, Bette Thomas, druknede i 1888, da barken, han sejlede med, forliste på en tur mellem Tyskland og Sydamerika. Hun skrev om, hvordan hun i lange tider havde gået langs stranden og ledt efter sin mands lig, og appellerede til dronningen som hustru og moder om at gøre sin indflydelse gældende, således at Hirtshals kunne få sin redningsbåd.

Netop denne aktion må have gjort indtryk, for den 21. april samme år blev der sendt svar til Margrethe Gaardbo gennem Dronning Louises kabinetssekretær. Dronning Louise kunne gennem henvendelse til indenrigsministeren imødekomme ønsket om at få placeret en redningsbåd ved Hirtshals.

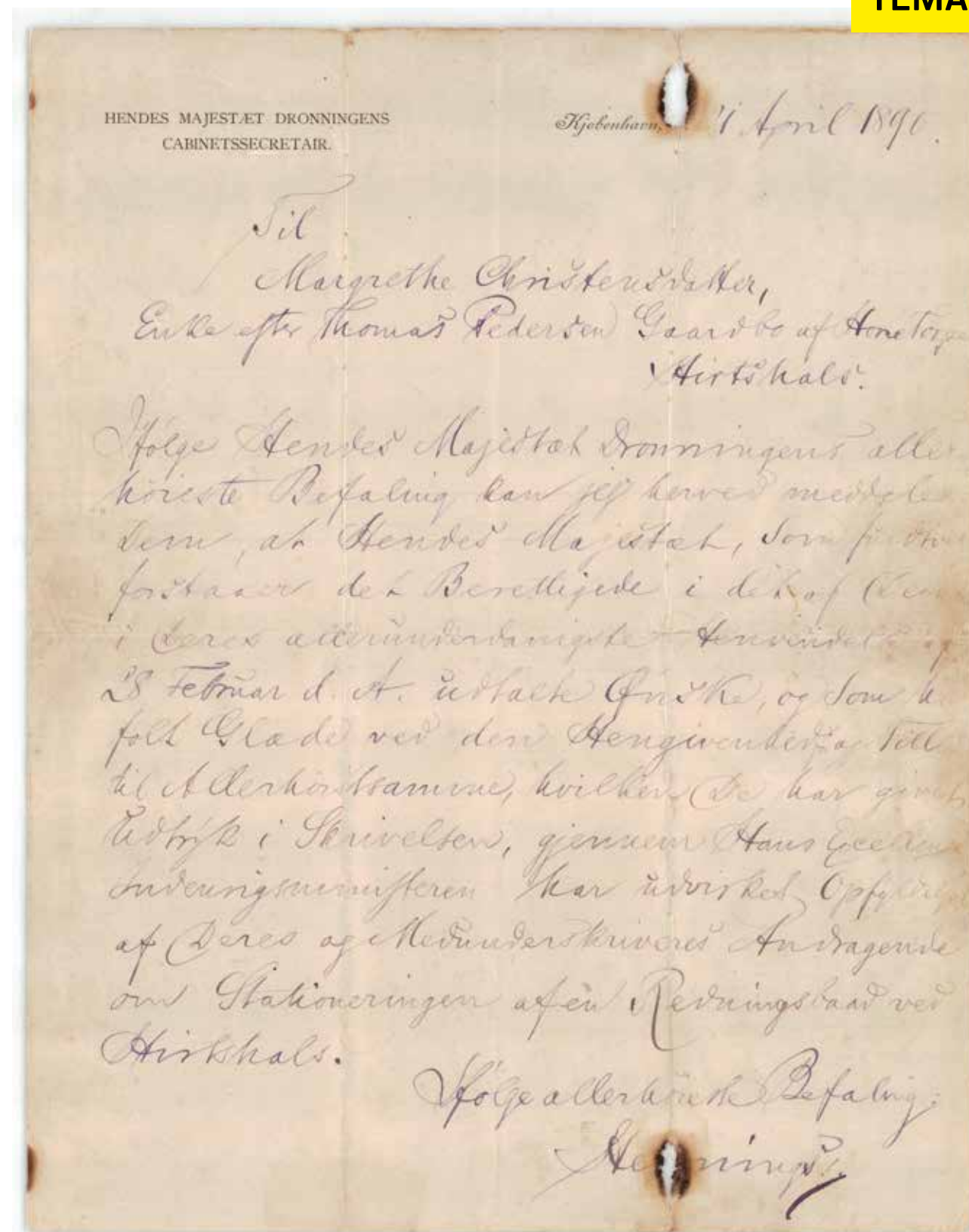
Den 1. oktober 1890 ankom ro-redningsbåden Lilleheden til byen, og Hirtshals Redningsstation var en realitet.

132 år senere

Nu står redningsmandskabet i Hirtshals og flere andre havnebyer igen med bange anelser og råber vagt i gevær. Skal historien gentage sig? Skal det komme til drukneulykker, før der sker noget, og de gamle redningsbåde – herunder den 32 år gamle redningsbåd i Hirtshals - skiftes ud? Nordjyske kunne i foråret 2022 f.eks. berette, at redningsbåden er så gammel, at der ikke længere kan skaffes reservedele til den. De skal derfor specialfremstilles, hvilket gør, at det tager lang tid at reparere opståede defekter, og i mellemtiden dækker andre redningsbåde af fra f.eks. Skagen og Hanstholm.

Denne gang hjælper et brev til dronningen ikke meget, for sagen ligger i dag hos Forsvarets Materiel- og Indkøbsstyrelse, der af flere årsager har måttet lade udbuddet gå om flere gange gennem årene, så grundet den langsommelige proces svinder håbet hos redningsfolkene på trods af, at pengene til de nye både blev bevilliget for mange år siden. I skrivende stund – i oktober 2022 – er udbuddet netop igen blevet annulleret og må gå om igen.

På trods af de forståelige frustrationer hos redningsfolkene er et dog sikkert: Margrethe Gaardbo har sammen med det gennem tiderne modige redningsmandskab både som kvinde og som redningsbåd været medvirkende til at afhjælpe mange ulykker til havs helt tilbage fra 1890 og frem til i dag. Og lad os håbe, at hun som redningsbåd inden for en overskuelig fremtid kan få lov til at gå på pension og blive afløst af en ny og tidsvarende redningsbåd. ■

▲ Svarbrevet fra dronning Louises kabinetssekretær findes i dag bevaret på Historisk Arkiv, Hjørring.

VIL DU VIDE MERE?

Hvis du vil vide mere om Margrethe Gaardbo og oprettelsen af Hirtshals redningsstation, så se evt. i den lokalhistoriske årbog fra Hirtshals *Fra egnens fortid – Hirtshals Redningsstation 100 år fra 1990* samt i artiklen *Fra Jens Gaardsbos verden. Fiskermiljøet i Hirtshals fra ca. 1890 til ca. 1930* af Knud Tophøj og Jakob Erik Christensen i *Vendsyssel Nu og Da 1* fra 1977.

Fr 30	
To 29	
On 28	Workshop for slægtsforskere
Ti 27	Rubjerg Knude Fyr
Ma 26	Omvisninger på Bunkermuseet
Sø 25	Husmandsstedet er beboet
Lø 24	Den gamle Købmandsbutik

SOMMERFERIE

Fr 23	
To 22	
On 21	
Ti 20	
Ma 19	
Sø 18	
Lø 17	Hjørring Dyrskue
Fr 16	
To 15	Pusledukken - en nordjysk succeshistorie
On 14	
Ti 13	Kystsikring ved Lønstrup Workshop for slægtsforskere
Ma 12	
Sø 11	Bedsteforældredag
Lø 10	
Fr 9	
To 8	
On 7	Vikingelandsbyen Yxenborg
Ti 6	Kirkevandring. Vi ser på Hjørrings middelalderkirker
Ma 5	Grundlovsdag
Sø 4	
Lø 3	Blaauget slynger homning
Fr 2	
To 1	

JUNI

Sø 1	Nytårsdag
Ma 2	
Ti 3	
On 4	
To 5	Slægtsforskningscafé
Fr 6	
Lø 7	
Sø 8	Bedsteforældredag
Ma 9	
Ti 10	Workshop for slægtsforskere
On 11	Omvisning i udstillingen "Forbrydelsens Ansigt"
To 12	
Fr 13	
Lø 14	Gotisk skriftlæsning
Sø 15	
Ma 16	
Ti 17	
On 18	Kulturfriskadellen - Skeletter i mosen
To 19	
Fr 20	
Lø 21	Nytårskur
Sø 22	
Ma 23	
Ti 24	Workshop for slægtsforskere
On 25	
To 26	
Fr 27	
Lø 28	
Sø 29	
Ma 30	
Ti 31	

JANUAR

On 31	Nattergaletur i Tollestrup Mose
Ti 30	
Ma 29	2. pinsedag
Sø 28	Pinsedag
Lø 27	
Fr 26	
To 25	
On 24	Byvandring: Thomas Bisps sidste rejse i 1822
Ti 23	Workshop for slægtsforskere
Ma 22	
Sø 21	
Lø 20	
Fr 19	
To 18	Kr. himmelfartsdag
On 17	
Ti 16	
Ma 15	
Sø 14	Bedsteforældredag
Lø 13	
Fr 12	
To 11	Naturmødet
On 10	
Ti 9	Workshop for slægtsforskere
Ma 8	
Sø 7	
Lø 6	
Fr 5	Bededag
To 4	Byvandring for St. Bededag
On 3	Kløversti - cykeltur
Ti 2	
Ma 1	

MAY

On 1	
To 2	Slægtsforskningscafé
Fr 3	
Lø 4	
Sø 5	
Ma 6	
Ti 7	
On 8	Omvisning i udstillingen "Forbrydelsens Ansigt"
To 9	Vendyssel i jernalderen
Fr 10	
Lø 11	Gotisk skriftlæsning
Sø 12	Bedsteforældredag
Ma 13	
Ti 14	Årets Blesk 2023 Workshop for slægtsforskere
On 15	
To 16	En kogekones fortælling
Fr 17	
Lø 18	
Sø 19	
Ma 20	
Ti 21	Den gl. Købmandsbutik
On 22	
To 23	
Fr 24	
Lø 25	
Sø 26	
Ma 27	
Ti 28	Workshop for slægtsforskere

VINTERFERIE

FEBRUAR

Sø 30	
Lø 29	
Fr 28	
To 27	
On 26	
Ti 25	Workshop for slægtsforskere
Ma 24	
Sø 23	
Lø 22	Åbning af bigården
Fr 21	
To 20	Forår på Rubjerg Knude
On 19	
Ti 18	
Ma 17	
Sø 16	
Lø 15	Gotisk skriftlæsning
Fr 14	
To 13	Slægtsforskningscafé
On 12	
Ti 11	Workshop for slægtsforskere
Ma 10	2. påskedag
Sø 9	Påskedag
Sø 9	Påskedag Bedsteforældredag
Lø 8	
Fr 7	Langfredag
To 6	Skærtorsdag
On 5	
Ti 4	
Ma 3	
Sø 2	Palmesøndag
Lø 1	Fåredag

PÅSKEFERIE

APRIL

On 1	
To 2	Se årets metaldetektorfund Slægtsforskningscafé
Fr 3	
Lø 4	
Sø 5	
Ma 6	
Ti 7	
On 8	Laugsaften i Mosbjerg
To 9	
Fr 10	
Lø 11	Gotisk skriftlæsning
Sø 12	Bedsteforældredag
Ma 13	
Ti 14	Workshop for slægtsforskere
On 15	
To 16	
Fr 17	
Lø 18	
Sø 19	Frøbyttedag
Ma 20	
Ti 21	
On 22	
To 23	
Fr 24	
Lø 25	Podning af ableræser
Sø 26	Det lille forårsefterår hos bierne
Ma 27	
Ti 28	Workshop for slægtsforskere
On 29	
To 30	
Fr 31	

MARTS

FASTE ARRANGEMENTER, HELE ÅRET RUNDT!

SKELETTER OG FRIKADELLER

DET GAMLE RÅDHUS

FØRSTE TORSDAG I MÅNEDEN • 14.30-16.30

Slægtsforskningscaféen er en aktivitet under Slægthistorisk Forening for Hjørring og Omegn. Den første torsdag i månederne fra september til april, kl. 14.30-16.30, inviterer foreningen til møde på Det Gamle Rådhus i Hjørring. Møderne omhandler alle slægtsforskningsrelaterede emner. Møderne er åbne for alle, og der kræves ikke medlemskab af foreningen. Mange af deltagerne er nybegyndere udi slægtsforskningen. I gennemsnit besøger omkring 40 til 50 gæster de månedlige møder, og en vigtig begivenhed ved møderne er kaffepausen med småkager, der altid afføder megen snak og mulighed for nye slægtsforskningsbekendtskaber.

Entré: Gratis

SLÆGTSFORSKNINGSCAFÉ

5. JANUAR
2. FEBRUAR
2. MARTS
13. APRIL

DET GAMLE RÅDHUS

ANDEN LØRDAG I MÅNEDEN • 9.00-12.00

For ca. 150 år siden brugte man gotiske bogstaver på tryk og i håndskrift. De skrevne bogstaver adskiller sig fra de trykte og den senere skråskrift. Derfor er det nødvendigt at kunne læse gotisk håndskrift, hvis man vil studere tekster som f.eks. skøder og skifter. Sådanne tekster af deltagerens egne læser vi i fællesskab i den gotiske studiekreds, som mødes i Rådhuskælderen den 2. lørdag i måneden. Forinden er teksterne rundsendt til deltagerne, så man har mulighed for selv at prøve kræfter med indholdet. Alle er velkomne, og man kan komme på listen med de 15 andre slægtsforskere ved at maile til per.maack@andersen.mail.dk

Entré: Gratis

GOTISK SKRIFTLÆSNING

10. SEPTEMBER
8. OKTOBER
12. NOVEMBER
10. DECEMBER
14. JANUAR

HISTORISK ARKIV

ANDEN OG FJERDE TIRSDAG I MÅNEDEN • 09.00-12.00

Workshoppen startede for fire år siden på initiativ af Gerda Jensen og Kurt E. Christensen. Anden og fjerde tirsdag i måneden kl. 9-12 indbydes nye og garvede slægtsforskere til at arbejde med deres interesse. Det er en gratis aktivitet, hvor arkivet giver kaffe, og samværet består i at hjælpe hinanden med at komme ind i de rigtige arkivalier via internettet. Alle medbringer deres computer, og det er en fordel at have et slægtsprogram i denne. Da både Gerda og Kurt bruger slægtsprogrammet Legacy, er det kun dette program, der bliver givet anvisning i brugen af. I fællesskab hjælpes gruppen ad med at løse de problemer, man støder på.

Entré: Gratis

WORKSHOP FOR SLÆGTSFORSKERE

10. + 24. JANUAR
14. + 28. FEBRUAR
14. + 28. MARTS
11. + 25. APRIL
9. + 23. MAJ
13. + 27. JUNI

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

ANDEN SØNDAG I MÅNEDEN • 11.00-16.00

Anden søndag i måneden lukker vi dørene op for bedsteforældredag på museet. Tag dine børnebørn med på museet, og giv dem en ekstra historie med på vejen, når du ser noget, som du selv har oplevet. Vi har hyggelige aktiviteter i vores familierum. Vores café har denne dag noget særligt på menukortet til fornuftige priser.

Entré: almindelig entré, børn gratis op til 18 år

BEDSTEFORÆLDREDAG

8. JANUAR
12. FEBRUAR
12. MARTS
9. APRIL
14. MAJ
11. JUNI
9. JULI

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

ONSDAG D. 11. JANUAR OG 8. FEBRUAR • 16.00-17.00

Tag med museets direktør Anne Dorthe Holm i museets nye udstilling "Forbrydelsens Ansigt", og hør om de tanker, som museet har gjort sig i forbindelse med udstillingens indhold og udtryk. Der vil også være rig lejlighed til at høre den dramatiske historie om Thomas Bisp, som blev den sidste henrettede person i Hjørring i 1822.

Entré: Alm. entré

OMVISNING I UDSILLINGEN "FORBRYDELSENS ANSIGT"

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

ONSDAG D. 18. JANUAR • 17.00-18.00

Kultur og aftensmad i én mundfuld. Efter vi har spist kulturfrikadeller, der i år er både i kød- og grøntsagsudgave, tager Vendsyssel Historiske Museum jer med på en flyvetur med tidsmaskinen til dengang, man ofrede rigtige mennesker i mosen. I udstillingen Dødens Teater flyver vi flere tusinde år tilbage i tiden. Her kan vi se, hvordan jernaldermennesket ofrede både dyr og mennesker i mosen, og de mange skeletter og kranier kan fortælle os om livet i jernalderen. Spiste de mon også slik om fredagen? Dyrkede de motion som os, og hvor høje var de egentlig? Til slut prøver vi at lave vores eget jernalderskelet vha. pastaskruer, pap og limpistol.

Entré: 45 kr. inkl. aftensmad

KULTURFRIKADELLEN - SKELETTER I MOSEN

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

LØRDAG D. 21. JANUAR • 13.00-16.00

Traditionen tro inviterer Vendsyssel Historiske Museum til den årlige nytårskur på Det gamle Rådhus i Hjørring. Nytårskuren har på grund af COVID-19-pandemien desværre ikke kunnet gennemføres de seneste to år. Men nu glæder museet sig til at kunne gennemføre programmet. Om formiddagen præsenteres årets Vendsyssel Nu & Da 2021-2022 til museumsforeningens medlemmer. Eftermiddagen indledes med en velkomst og et let traktement i museets café kl. 13. Kl. 14-16 er der oplæg, der både ser tilbage og frem mod året, der kommer. Alle er meget velkomne.

Entré: gratis

NYTÅRSKUR

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

TORSDAG D. 9. FEBRUAR • 19.30-21.00

Per Lysdahl fortæller om Vendsyssel i ældre jernalder. "Lokal tradition og fremmede forbindelser" er undertitlen på foredraget, som er med mange billeder. Per Lysdahl har haft tilknytning til Vendsyssel Historiske Museum siden gymnasietiden i Hjørring i begyndelsen af 1960'erne. Fra 1974 og fire årtier frem var han leder af arkæologisk afsnit. Nu er han gået på pension, men han stiller gerne sin viden til rådighed. I Vendsyssel er der udgravet bopladser, offersteder og ikke mindst hundredvis af grave fra jernalderen. Hvordan levede de, vores forfædre - hvordan boede de, hvordan dyrkede de jorden, hvad spiste de, hvad troede de på, hvordan var det med fremmede forbindelser? Kom, lyt og bliv klogere på den tid.

Entré: 50 kr. Kaffe og kage kan købes for 25 kr.

VENDSYSSEL I JERNALDEREN - LOKAL TRADITION OG FREMMEDE FORBINDELSER

BØRN OG UNGE OP TIL 18 ÅR HAR ALTID GRATIS ENTRÉ

KOGEKONE, BJESK OG DETEKTOR

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

MANDAG TIL FREDAG I UGE 7 OG 8 • 11.00-15.00

DEN GAMLE KØBMANDS-
BUTIK HAR ÅBENT

Oplev den ægte, gammeldags købmandsstemning fra en svunden tid, hvor selvbetjeningen ikke var opfundet endnu. Gør et godt køb, og få en god snak med museets professionelle købmænd, der står klar til at fortælle om handel i gamle dage og er garanter for god, personlig betjening. Her kan købes spegepølser, slik og meget andet godt, der huskes fra gamle dage. Den gode og personlige service er endda helt gratis!

Entré: Gratis adgang til købmandsbutikken.

HIRTSHALS MUSEUM

TIRSDAG D. 14. FEBRUAR • 19.00-20.30

PRÆSENTATION AF
ÅRETS BJESK 2023

inkl.
smags-
prøver

I aften kan du få præsenteret og smage på Årets Bjesk 2023, brygget af Bjeskteam NordsøPosten. Den er lavet på enebær, malurt og lyng. Du kan i aften også smage på en af museets nyere typer bjesk under navnet "Frit Vendsyssel Bjesk", brygget af Bjesklauguet Aqua Vitae. Denne bjesk indeholder bl.a. en essens på grønkål, så hvordan mon den smager? Herudover vil der naturligvis blive fortalt om, hvorfor bjesken spiller en helt central rolle i Hirtshals, om hvilke klitplanter vi laver bjesk af m.m. I aften kan du naturligvis også få blandet din egen flaske bjesk, hvis du medbringer en flaske smagsneutral snaps som f.eks. Brøndums Snaps. Vi glæder os til at byde jer velkommen på Hirtshals Museum til en aften i bjeskens tegn.

Entré: 75 kr. (Inkl. smagsprøver)

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

TORS DAG D. 16. FEBRUAR • 17.00-19.00

EN KOGEKONES FORTÆLLING

inkl.
smags-
prøver

Hvilken betydning har kogekonerne haft i vores samfund? Hvilke forberedelser var der i køkkenet, når store og små begivenheder skulle fejres? Efter et kort oplæg kan vi præsentere Birthe Nielsen, som har været kogekone en stor del af sit liv. Hun har også haft Thorshøj Selskabslokaler i 25 år. Hun fortæller om livet som kogekone, kommer med sjove anekdoter og giver gode madlavningstips. Vi slutter af med god, hjemmelavet suppe.

Tilmelding: Senest 10. februar på 30388650, betaling ved tilmelding

Entré: 95 kr. inkl. hjemmelavet suppe og en drikkevarer

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

TORS DAG D. 2. MARTS • 16.30-17.30

SE ÅRETS
METALDETEKTORFUND

Inden de bedste af årets metaldetektorfund sendes til danefærvurdering på Nationalmuseet, kan de beundres ved dette arrangement, hvor ansatte fra den arkæologiske afdeling fortæller om dem, og hvad de kan bruges til. Efter foredraget serveres en lækker, hjemmelavet gryderet.

Tilmelding senest den 24. februar på 30388650.

Entré: 95 kr. inkl. spising.

FRØ, ÆBLER OG GAMLE MASKINER

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET

ONSDAG D. 8. MARTS • 19.00-21.00

LAUGSAFTEN PÅ LANDSKABS-
OG LANDBRUGSMUSEET
I MOSBJERG

I aften mødes frivillige medarbejdere og andre interesserede på museet i Mosbjerg. Afholdte aktiviteter i 2022 evalueres, og der kastes lys over de kommende aktiviteter i 2023. Alle med interesse for museet opfordres til at møde op. Tilmelding skal ske til museumsinspektør Chrestina Dahl via mail che@vhm.dk eller på telefon på 30388641

Entré: Gratis

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

SØNDAG D. 19. MARTS • 12.00-15.30

FRØBYTTEDAG

På Vendsyssel Historiske Museum er vi stolte af vores have og har ofte besøg af haveinteresserede. Vi vil derfor gerne samle haveinteresserede på museet til frøbyttedag. Tag dine frø/løg med, og få en god snak og noget spændende med hjem til din have. Vores gartner Anne Marie er til stede ved arrangementet og deler gerne ud af sin store viden.

Entré: 50 kr. inkl. kaffe og hjemmebagt kage

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET

LØRDAG D. 25. MARTS • 13.00-15.00

PODNING AF ÆBLETRÆER

Her kan du medbringe kviste fra dit favoritæbletræ eller en kvist fra din barndoms æbletræ og lære at pøde dem på en ny grundstamme. Således kan du få et nyt æbletræ med en spændende historie til at vokse i din egen have. Du kan også på denne måde lave en spændende og unik gave. Alle kan lære det. Du behøver ikke selv at medbringe pødeviste, idet vi har mange, du kan vælge imellem. Det er naturvejleder Karsten Hansen, som mange kender fra tv, der vil undervise og hjælpe dig med at lave dit eget æbletræ - et træ, der kan blive en voksende glæde.

Entré: 60 kr. plus betaling for pødemateriale.

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET

SIDST I MARTS ELLER FØRST I APRIL • 10.00

EN FORÅRS DAG I MARKEN

I dag får vi besøg af maskinfolkene fra Marklauget, der vil hjælpe til med at gøre markerne klar, så vi samme dag kan få sået vårbyg. På dagen vil Marklauget stå klar til en god snak om arbejdet i marken, gamle traktorer og maskiner, så kig endelig forbi til en dag i den friske luft i marken. I løbet af foråret og sommeren vil man kunne følge væksten i markerne, frem til at afgrøderne skal høstes i august på museets store høstdag.

Afholdes en lørdag sidst i marts eller først i april - endelig dato fastsættes senere. Følg med på vhm.dk eller Facebook.

Entré: Gratis (hvis man ønsker at se resten af museet, betales der entré.)

BØRN OG UNGE OP TIL
18 ÅR HAR ALTID GRATIS ENTRÉ

BIER, FÅR OG PÅSKEJAGT

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET

SØNDAG D. 26. MARTS • 10.00

DET LILLE FORÅRS- EFTERSYN HOS BIERNE

I dag mødes Bilaugget v/ Landskabs- og Landbrugsmuseet og ser forsigtigt til bierne for at se, hvordan de har klaret vinteren.

Entré: Gratis (hvis man ønsker at se resten af museet, betales der entré.)

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET

LØRDAG D. 1. APRIL • 13.00 OG 16.00

OGSÅ
FOR
BØRN

FÅREDAG

Kom og se vores nyfødte lam. Netop nu har mange af vores klitfår læmmet, og der er mange lam at kigge på. Oplev lammene, når de lystigt hopper over græstuerne, og når de dier hos fårene. Du kan klappe et lam og mærke den bløde pels. Der vil også blive vist fåreklipping, og du kan få uld med hjem til hobbybrug. Der vil blive mulighed for smagsprøver af lammekød ved bålet. Tag børn og børnebørn med.

Entré: 50 kr.

VENDSYSEL HISTORISKE MUSEUM

SØNDAG D. 9. APRIL • 11.00-15.30

FOR
BØRN

PÅSKEÆGSJAGT

Kom og vær med til æggejagt i vores hyggelige have. Påskeharen har været på spil. Kan du finde gemmestederne? Vores café er naturligvis åben, så her har du mulighed for at købe frokost eller hjemmebagt brød og kage.

Entré: Almindelig entré

RUBJERG

TORS DAG D. 20. APRIL • 19.00-21.00

FORÅR PÅ RUBJERG KNUDE

Det store drama på Knuden fortsætter. Her hersker naturkræfterne. Hvis vejret er til det, går vi ned på stranden ved Grønne Rende for at opleve Knuden fra dens mest storslåede side. Alternativt går vi ind i plantagen. Turen kræver godt bentøj og solidt fodtøj. Tag aftenkaffen med.

Adresse: P-plads ved Fyrvejen

Entré: gratis

CYKLER OG GAMMELT UNDERTØJ

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET

LØRDAG D. 22. APRIL • 10.00

ÅBNING AF BIGÅRDEN

I dag er det tid til "det store forårseftersyn", hvor der er aktivitet i bigården. Herefter mødes Bilaugget for at se til bierne hver mandag kl. 19.00 fra den 1. maj på nær 2. pinsedag (her er det tirsdag efter pinse, at der bliver set til bierne).

Entré: Gratis (hvis man ønsker at se resten af museet, betales der entré.)

HJØRRING

ONSDAG D. 3. MAJ • 19.00-21.00

KLØVERSTI- CYKELTUR

Forårsaften med cykeltur på Kløverstien i Hjørring. Det er den natur-skønne 10-kilometer rute, som følges. På turen gøres der nogle stop med fortælling. Der gøres også et stop, hvor du kan nyde din medbragte aftenkaffe.

Adresse: Springvandspladsen foran rådhuset

Entré: gratis

HJØRRING

TORS DAG D. 4. MAJ • 19.00-21.00

INKL.
varme
hveder

BYVANDRING FØR ST. BEDEDAG

For ca. 200 år siden var det skik, især i København, at markere Store Bededagsaften med en spadseretur på byens fæstningsvolde, før man vendte hjem og spiste de traditionelle hveder til aftenteen. Godt nok har Hjørring aldrig været en fæstningsby, men byen har alligevel en voldsom – dog med en ganske anden historie. Tag med Vendsyssel Historiske Museums direktør Anne Dorthe Holm på byvandring denne dejlige forårsaften, og hør om traditionen med at spise hveder aftenen før Store Bededag, om volden i parken Christiansgave og om andre aspekter af byens spændende historie. Turen slutter efter to timer ved museet, hvor der serveres kaffe/te med hveder i museumscaféen.

Adresse: Start foran Det gamle rådhus, Torvet 6.

Entré: 80 kr. inkl. kaffe/te med varme hveder. Fordelspris: 60 kr.

VENDSYSEL HISTORISKE MUSEUM

TORS DAG D. 11. MAJ • 17.00-19.00

UNDERTØJ GENNEM TIDEN

Undertøjets udseende har gennem tiden haft en stor betydning for, hvordan klædedragter har taget sig ud. Det var ofte med til at forme kroppen og få tøjet til at sidde bedre. Vi får besøg af skrædder, direktrice og underviser fra Alexandra-Skolen Merete Sørensen. Sammen med skrædder Merethe Degn Nielsen fortæller hun om undertøjets historie gennem tiden. Vi viser eksempler fra vores tekstilmagasin og fortæller om, hvordan undertøjet er syet.

Tilmelding: Senest den 2. maj på 30388650. Betaling ved tilmelding.

Entré: 95 kr. inkl. en let anretning og en drikkevarer

BØRN OG UNGE OP TIL
18 ÅR HAR ALTID GRATIS ENTRÉ

NATTERGALEN OG THOMAS BISP

HIRTSHALS

NATURMØDET

TORS DAG TIL LØRDAG D. 11.-13. MAJ

Der er igen Naturmøde i Hirtshals. Her kan du mødes med alle de andre, som også interesserer sig for naturen – lige fra forskeren over landmanden til lystfiskeren og hundelufteren. Vi skal debattere, opleve, føle, smage og lære om naturen og blive klogere på, hvad naturen betyder for os – og for alle de andre. Årets tema er: Bro eller barriere

Læs mere her: naturmoedet.dk

Entré: gratis

THOMAS BISPS SIDSTE
REJSE – BYVANDRING I
HJØRRING ANNO 1822

HJØRRING

ONSDAG D. 24. MAJ • 17.00-18.30

I 1822 var gårdmand Thomas Thomassen Bisp den sidste, der blev henrettet i Hjørring. På byvandringen følger vi hans sidste rejse fra fangehullet i rådhuskælderen på Torvet til retterstedet i Hjørring Bjerge. Undervejs hører vi om trekantsdramaet, der førte til mord, dom og henrettelse, og ser nærmere på nogle af de bygninger og spor i landskabet, som Thomas Bisp nåede at opleve i Hjørring, før han fik hugget hovedet af. Turens guide er museets formidlingschef Jens-Christian Hansen. Mødested: Foran Det Gamle Rådhus, Torvet 6, 9800 Hjørring

Tilmelding er nødvendig til jch@vhm.dk

Entré: 75 kr

NATTERGALETUR I
TOLLESTRUP MOSE

TOLLESTRUP

ONSDAG D. 31. MAJ • 20.00-22.00

Det kan ikke blive sommer, før man har hørt nattergalen. Du får mulighed for at høre fuglens fantastiske sang på en aftenetur i Tollestrup Mose, hvor nattergalen er fast ynglefugl. Vi lytter til den dejlige fuglesang og ser på engens blomster. Der er flere fugtige steder, så gummistøvler anbefales. Alle er velkomne.

Adresse: Hos Orla Nielsen, Mosevej 16, Tollestrup

Entré: gratis

BIER, KIRKER OG VIKINGER

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET

BILAUGET SLYNGER HONNING

LØRDAG D. 3. JUNI • 09.00

I dag kan man se, hvordan Foreningen Bilaugget v/Landskabs- og Landbrugsmuseet i Mosbjerg slynger honning, om naturen vil. Der er også rig mulighed for samtidig at nyde naturen i området, og man er velkommen til at medbringe madkurv i området og få en fin familietur ud af det. Bilaugget sælger naturligvis også den nyslyngede honning!

Entré: Gratis (hvis man ønsker at se resten af museet, betales der entré.)

KIRKEVANDRING. VI
SER PÅ HJØRRINGS
MIDDELALDERKIRKER

HJØRRING

TIRSDAG D. 6. JUNI • 16.30-18.00

Middelalderkirkerne i Hjørring, Sankt Catharinæ, Sankt Hans og Sankt Olai, er byens ældste stående bygninger. De fortæller ikke kun om tro og kirkens magt, men også om Hjørring som by i middelalderen. Museumsinspektør Lars Ole Hasager Kirk er middelalderarkæolog og fortæller på denne kirkevandring om de enkelte kirker, de bygningshistoriske detaljer, som kan iagttages, og om kirkerne som en kilde til Hjørrings historie.

Adresse: Mødested: Foran museets indgang, Museumsgade 3, 9800 Hjørring

Entré: 75 kr. Fordelspris: 60 kr.

VIKINGELANDSBYEN
YXENBORG

TORNBY

ONSDAG D. 7. JUNI • 19.00-21.30

Vi besøger vikingelandsbyen Yxenborg i Tornby Klitplantage. Claus Gajhede er manden bag dette fantastiske projekt. Han guider os og fortæller om baggrunden og formålet med stedet. Vi slutter med suppe ved bålet.

Adresse: Vi mødes på den store parkeringsplads, der ligger til højre i skoven, når du kører ned ad Rævsbjergvej i Tornby.

Entré: 110 kr. Fordelspris: 45 kr.

Vi har format til dine tryksager

Vestergaards
– en verden af tryksager

Lyngvej 3 • 9000 Aalborg

www.vestergaards.com • Tlf. 9892 0500

Hiway Data ApS
We do IT your (Hi)way

Salg, Service & Reparationer

Åben efter aftale.
Mandag til torsdag: 8-17 og fredag: 8-16

Højagervej 2 • 9800 Hjørring • 98 90 23 54 • info@hiway.dk • www.hiway.dk

BØRN OG UNGE OP TIL 18 ÅR HAR ALTID GRATIS ENTRÉ

DUKKER, LØNSTRUP OG KØBMÆND

SOMMERFERIEN STARTER

LØNSTRUP

KYSTSIKRING VED LØNSTRUP - HVAD GØR KOMMUNEN, OG HVILKEN NATUR ER HER?

TIRSDAG D. 13. JUNI • 17.00-18.30

Havet nedbryder kysten ved Lønstrup. I en periode på ca. 200 år rykkede kysten hvert år i gennemsnit 1,3 meter tilbage. Efter en voldsom storm i 1981 kom havet helt ind til redningshuset, og herefter begyndte man at kystsikre. Specialkonsulent Thomas Lomholt fra Hjørring Kommune vil på en vandretur fortælle om, hvor, hvordan og hvorfor der kystsikres og ikke kystsikres. Naturvejleder Jakob Kofoed vil undervejs fortælle om klintens tilblivelse, planter og dyr.

Adresse: Bådepladsen i Lønstrup

Entré: gratis

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

PUSLEDUKKEN - EN NORDJYSK SUCCESHISTORIE

TORS DAG D. 15. JUNI • 17.00-19.00

Foredrag om den berømte pusledukke, der startede sit eventyr i Em ved Vrå. Vi kigger på de forskellige udgaver af dukken og hendes garderobe. Dukkan boede på mange pigeværelser i 1960'erne og 1970'erne. Den indgår også i vores jubilæumsudstilling. Vi opfordrer alle til at tage deres pusledukke med, så vi kan udveksle historier.

Tilmelding: Senest 6. juni på 30388650, betaling ved tilmelding

Entré: 95 kr. inkl. sandwich og en drikkevarer

VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

DEN GAMLE KØBMANDS-BUTIK HAR ÅBENT

D. 25 JUNI TIL 13. AUGUST • 11.00-15.00

Oplev den ægte, gammeldags købmandsstemning fra en svunden tid, hvor selvbetjeningen ikke var opfundet endnu. Gør et godt køb, og få en god snak med museets professionelle købmænd, der står klar til at fortælle om handel i gamle dage og er garanteret for god, personlig betjening. Her kan købes spegepølser, slik og meget andet godt, der huskes fra gamle dage. Den gode og personlige service er endda helt gratis!

Entré: Gratis adgang til købmandsbutikken.

BUNKERMUSEET

OMVISNINGER PÅ BUNKERMUSEET

SØNDAG-TORS DAG I UGE 26 - 31 • 14.00-15.30

Søndag til torsdag i skolernes sommerferie kan du blive klogere på de tyske bunkeranlæg i Hirtshals, som var meget stærkt befæstet under Anden Verdenskrig. Kom med rundt til nogle af de 70 lokaliteter, der er i tyskernes gamle 10. Batteri - vi ser på udstillinger i beboelsesbunkere, hospitals- og køkkenbunker og meget mere. Vi vil på rundvisningen også færdes i løbegravene mellem bunkerne og måske få en fornemmelse af, hvordan det var at være tysk soldat i dette lille hjørne af den store krig.

Dato: Søndag den 25. juni samt søndag-torsdag i uge 26 - 31 i skolernes sommerferie (sidste dag er torsdag den 4. august)

Entré: 60 kr, børn gratis

LANDSKABS- OG LANDBRUGSMUSEET

HUSMANDSSTEDET ER BEBOET

UGE 26-32

Oplev på nært hold, hvordan man levede på landet gennem den første halvdel af 1900-årene, når husmandsstedet på Landskabs- og Landbrugsmuseet igen i år er beboet. Her lever familier i skolernes sommerferie fra uge 26 til og med onsdag i uge 32, som man gjorde i første halvdel af 1900-årene; dvs. uden radio, fjernsyn, køleskab, smartphone, tablet eller anden form for moderne bekvemmelighed. Dagen går bl.a. med at tilberede dagens måltider på gammeldags manér, passe dyrene, arbejde i marken og holde køkkenhaven. Således har gøremålene og samværet i familierne her en ganske anden form, end i dagligdagen anno 2023.

Entré: 40 kr.

RUBJERG

RUBJERG KNUDE FYR

TIRSDAG D. 27. JUNI OG 18. JULI • 10.30-12.00

Her besvares alle de spændende spørgsmål om fyret: Falder fyret alligevel snart i havet? Hvor kommer sandet fra, og hvor er det på vej hen? Gennem små eksperimenter finder vi ud af, hvad sandet egentlig består af, og hvordan man kan dæmpe sandflugten. Naturvejlederen fortæller om fyrets dramatiske historie, kampen mod sandflugten og dannelsen af det imponerende landskab.

Adresse: P-pladsen ved Fyrvejen

Entré: 50 kr.

SKOVBO-REN

-Alt til rengøring
Også salg til private.

Abningstider i butikken: Mandag - fredag: kl. 7-16 - samt 1. lørdag i måneden: kl. 10-12

Skovbo-Ren | G.V. Spindlersvej 10 | 9800 Hjørring | Tlf: 9892 8802 | www.skovbo-ren.dk

TILBYDER ALT I GLARMESTEROPGAVER:

Butiksruder	Silketrykt glas
Forsatsruder	Sandblæst glas
Sikkerhedsglas	Glashylder
Sikringsglas	Glasbeslag
Plexiglas	Balusterglas
Spejle	Termoruder
Solafskærmende ruder	Ornamentglas
Aluminiumsglaslister	Trådglas
Altanglas	Brandglas
Brystningsglas	Lydglas
Hærdet glas	Drivhusglas
Brusekabiner	Glasmontre
Glasdøre	Blyruder
	Energiruder

GLASEKSPERTEN
GLARMESTER

Glarmester afdeling, Hjørring
Ålborgvej 86
9800 Hjørring

Tlf. 70 23 02 39
glarmester@glaseksperten.dk

Åbningstider:
Tirsdag og torsdag kl. 13:00 -16:00

Telefonisk henvendelse:
Mandag- torsdag kl. 7.00-17.00
fredag kl. 7.00-16.00

MUSEUMSBUTIK

SPÆNDENDE BUTIK HYGGELIG CAFÉ UDENDØRS SERVERING OM SOMMEREN

VENDSYSSEL
HISTORISKE
MUSEUM

Er du træt af at lede efter dokumentation?

ProffDok er løsningen. Du kan finde:

Kvalitetssikring

Lovpligtig dokumentation

Vedligeholdelsesdokumentation

Dokumentation for bæredygtigt byggeri

bygma.dk/proffdok

Bygma Hjørring

Farøvej 29
9800 Hjørring
Tlf. 98 92 36 11

Åbningstider

Hverdage 6.30 - 16.30
Lørdag 9.00 - 13.00
Søndag Lukket

KJ ENTREPRENØREN A/S HAR EKSISTERET I OVER 20 ÅR

VI LAGER ALT INDENFOR KLOAK, JORD, BETON OG BELÆGNING

KJ ENTREPRENØREN A/S

Birkmosevej 300 · 9740 Jerslev
Tlf. 98 83 40 63 · Mobiltlf. 40 42 59 21

af Anne Dorthe Holm
museumsdirektør

EN OND OG SLEM VELLYSTIG PIGE

Historien om Ane Margrethe Christensdatter
fra Sønder Økse ved Brovst.

Overskriften på denne artikel er taget fra skillingsvisen om Thomas Thomassen Bisp, udgivet i forbindelse med retssagen mod bonden fra Brovst i 1821. Både retssagen og skillingsvisen lod ikke tilhøreren eller læseren i tvivl om, hvem den skyldige i virkeligheden var: Den unge 24-årige tjenestepige Ane Margrethe Christensdatter forførte den retsindige, midaldrende mand som en Eva i Paradisets Have. Som det står i skillingsvisen:

*I 16 år jeg med min Maren
så glad – så kærligt levede,
og ingen af os aned faren,
som over os alt svævede.
Vi følte os så lykkelige
Indtil – og der brister jeg i gråd –
En ond og slem vellystig pige
Indgav mig ret et rædsomt råd.*

Men hvem var hun egentlig – den unge pige fra Sønder Økse ved Brovst, og hvad blev der af hende efter dommen over hende i 1821? Ja, hvis vi begynder med begyndelsen, blev Ane Margrethe født i 1798, konfirmeret i 1813 og kom i tjeneste samme år, som det var almindeligt dengang. Tre år senere fødte hun et uægte barn, som døde kun 12 uger gammelt. I 1817 kom hun i tjeneste hos fæstebonden Thomas Thomassen Bisp. Dette møde blev skæbnesvangert for dem begge. For Thomas og Ane Margrethe fik ifølge retsdokumenterne et godt øje til hinanden.

Gennem retssagen mod Thoms Bisp får vi et indgående indblik i, hvem Ane Margrethe var, og hvad der derefter skete. Ifølge dokumenterne lovede Thomas nemlig Ane Margrethe ægteskab, den dag hans kone Maren Justdatter gik bort. Maren var svagelig efter det sidste barns fødsel, og både Thomas og Ane Margrethe regnede med, at det ikke ville vare længe, før Maren døde. Men det gik åbenbart ikke så hurtigt som forventet, for ifølge retssagen tilskyndede Ane Margrethe Thomas til at anskaffe sig noget rotte-

krudt (arsenik), som man dengang anvendte til f.eks. at kurere skab hos dyr. Med rottekrudtet kunne han også forgifte sin kone Maren og dermed få mulighed for at gifte sig med Ane Margrethe.

Det lykkedes at tage livet af Maren Justdatter, men både Thomas og Ane Margrethe blev arresteret og ført til arresten i Hjørring.

Thomas indrømmede ret hurtigt, at han havde slået sin kone ihjel. Den efterfølgende retssag havde derfor et klart formål for forsvareren – nemlig at forhindre, at Thomas skulle dømmes til døden. Til dette formål brugte forsvareren en analyse af både Thomas' og Ane Margrethes opdragelse, position i samfundet og deres moralske beskaffenhed. Thomas blev fremhævet som retskaffen og fornuftig og som en mand, amtsprovst Jansen udnævnte som sin medhjælper og skole- og fattigforstander. Han var med amtsprovstens ord "den første af mine sognemænd, udmærket med forstand, sindighed og god opførelse". Ane Margrethe derimod havde amtsprovsten i Brovst ikke ret meget pænt at sige om:

"En tjenestepige ved navn Ane Margrethe Christensdatter blev fristeren for hans livs ro og glæde, og desværre blev han funden for let. Syndig tilbøjelighed for hende sønderrev et bånd, som sandsynligen intet uden den naturlige død ville have løst." (Mordet i Sønder Økse, s. 27.)

Anklageren i retssagen, prokurator Holm, var heller ikke nådig i sin kritik af den unge tjenestepige:

"Jeg kommer nu til Ane Margrethe Christensdatter. – Denne kvinde skal man forgæves søge den allermindste talende formildelses grund for. Som et med besvangrelse berygtet fruentimmer kommer hun i Thomas Bispes tjeneste, og skønt hun erfarer, at denne hendes husbond lever i det lykkeligste ægteskab med hans dræbte kone, gør hun sig dog ingen betænkelighed ved at trække manden med kærtegn til sig..." (Mordet i Sønder Økse, s. 41).

Ane Margrethe havde både sit køn og sin position i samfundet imod sig. Som tjenestepige var hun

► Skillingsvisen om Thomas Bisp, som udkom i 1821.

En sørgelig ny Bise,
om
Arrestanten
Thomas Thomassen Bisp,
der

for ved Gift at have ombragt sin Kone, er
dømt at knibes med gloende Tænger, Haanden
levende afhugges, derefter Hovedet lig-
geledes afhugges og Lægemet lægges paa
Steile, og Hovedet tilligemed Haanden
sættes paa en Stage.

Me l. Hvor veed hvor nær mig er min Ende.

Alt det man nu for Tiden hører,
Er fielden godt men Grusomhed
Saa dette som jeg nu fremføre
Kan jeg og næsten skjælsve ved
At høre saadan Grusomhed,
Som denne Ægtemand bedrev.

lavest i samfundet – og lavere end sin herre, gårdmanden Thomas Bisp. Samtidig var hun som kvinde helt naturligt forførelsen og samtidig den udspekulerede, kyniske og beregnende person, som ikke havde nogen betænkeligheder ved at "trække gårdejerens kærtegn til sig".

Ifølge loven kunne Ane Margrethe slippe med en bødestraf, men både forsvarerens og anklagerens skudsmål af Ane Margrethe efterlod ikke nogen forståelse for mildning af straffen. Dommeren fulgte anklagerens krav om lovens strengeste straf, og dommen for udåden lød derfor på dødsstraf ved halshugning til Thomas og livstid i Viborg Tugthus for Ane Margrethe.

Ane Margrethe og datteren Else Margrethe

Mens dommen mod Thomas Bisp blev eksekveret på galgebakken i Hjørring, sad Ane Margrethe stadig i arresten i Hjørring. Hun var blevet gravid med Thomas' barn og fødte den 31. oktober 1822 en datter, som fik navnet Else Margrethe Thomasdatter. Pigen blev døbt i Sct. Cathrine Kirke den 23. december samme år. Viborg Tugthus, som i 1822 havde skiftet navn til Viborg Tugt- og Forbedringshus, ville ikke tage imod børn under 10 år. Ifølge en kongelig resolution fra 1804 skulle barnet også have lov til at være hos sin mor det første år af sit liv inden afsendelsen til straffeanstalten. Derfor gik der mange måneder, før Ane Margrethe kunne sendes til Viborg. Af regningen for Ane Margrethes ophold i arresten kan man se, at det ikke var helt billigt for Hjørring Amt at have en arrestant siddende i arresten med et spædbarn. Ud over det forlængede ophold betød barnets fødsel, at der skulle købes mere brænde, og der skulle sørges for vask og halm til madrasserne. Forholdene har – alt taget i betragtning – været rimelige, for den lille pige overlevede at blive født i arresten.

Først i november 1823 kom Ane Margrethe til Viborg Tugt- og Forbedringshus. Undervejs til Viborg måtte hun aflevere sin 1 år gamle datter til Brovst

Fattigkommission. Datteren er måske kommet i pleje hos Ane Margrethes mor. Vi ved i hvert fald, at da bedstemoderen døde i 1833, kom Else Margrethe i pleje hos morbroderen Anders Gregersen. Vi finder hende i hvert fald her i folketællingen i 1834. Ved sin konfirmation i 1837 står det noteret, at hun understøttes af Brovst sogns fattigvæsen, men har sikkert arbejdet hos morbroderen som tjenestepige. Else Margrethe døde allerede som 16-årig i 1839 – fattig og på bunden af samfundet.

Ane Margrethe i Viborg Tugt- og Forbedringshus

Viborg Tugt- og Forbedringshus var en arbejdsanstalt med det formål at få de indsatte til at knokle og slide sig halvt ihjel år efter år. Mange af de indsatte var tyve, tiggere og vagabonder. I 1771 afskaffede staten dødsstraf for tyveri og erstattede dødsstraffen med kagstrygning, hvor den dømte blev bundet til en pæl og pisket, blev brændemærket og sat til strafarbejde på livstid – med tanke på, at der var mere arbejde i en levende end i en død person. Tugt- og Forbedringshuset var blevet oprettet i 1736 som en manufakturvirksomhed til tekstilfremstilling. I den nye udstilling "Forbrydelsens Ansigt" om Thomas Bisp udstiller museet da også en vindepind, som stammer fra tugthuset i Viborg, og som er blevet anvendt til at vinde garnnøgler op i hånden.

Ane Margrethes straf var således at tilbringe resten af livet med arbejde i tugthuset. Af det, der sandsynligvis er signalementsprotokollen for tugthuset, kan vi se, at hun beskrives som "middel af højde, blå af øjne og med lysagtigt hår". Beskrivelsen er blevet lavet i forbindelse med indskrivningen i tugthuset – sikkert for at have et signalement at gå ud fra, hvis hun skulle forsøge at flygte.

Kønnene var adskilte med egne gårdspladser og egne sove- og arbejdspladser. Men en fuldstændig adskillelse har ikke været mulig. Vi ved også, at der blev født en hel del børn i tugthuset. I "Journal over de Børn, som deels fødes og deels indsættes

i Straffeanstalten i Forening med Mødrene", som dækker årene fra 1813-1870, er der noteret 182 børn. Disse børn blev enten født i tugthuset eller blev indsat sammen med deres mor. Alene i årene 1842-45 blev der indskrevet 34 børn i journalen. 70 af de 182 børn havde angiveligt en anden fange eller en tidligere indsat person til far.

Også Ane Margrethe fødte en datter i tugthuset. I 1832 fødte hun et barn, som hun fik med den løsladte fange Niels Frederik Henningsen. Ligesom med den første datter fik Ane Margrethe lov til at beholde barnet hos sig det første år. Pigen, som ved dåben fik navnet Ane Cathrine Madsen blev den 6. september sendt til fattigkommissionen i Brovst.

Fra 1822 steg fangeantallet i Viborg Tugt- og Forbedringshus voldsomt. Antallet af fanger steg således fra 143 i 1822 til 406 i 1844. På grund af det stigende antal fanger erhvervede man en hjørneejendom i Store Sct. Mikkelsgade 2, hvor de kvindelige fanger opholdt sig. I 1843 udvidede man også de eksisterende bygninger.

Måske var det pladsmanglen, der gjorde, at Ane Margrethe i 1840 blev benådet fra sin livstidsdom og løsladt. I første omgang blev hun sendt til Rindsholm Kro nord for Silkeborg. Måske har stedet været et midlertidigt opholdssted med mulighed for billig arbejdskraft og en hurtig returnering til tugthuset, hvis personen begik ny kriminalitet? I hvert fald ved vi, at Ane Margrethe efterfølgende kom tilbage til sin hjemegn, hvor hun blev gift med en enkemand i 1844 i Torslev Sogn i nærheden af Brovst. Kun tre år senere døde ægtemanden, indsidder Christen Sørensen. I årene derefter kan vi se af folketællingerne, at Ane Margrethe levede som daglejer, hvor hun ernærede sig med husflid. I sine sidste år står hun noteret som almisselem og bosiddende hos sin gifte datter Ane Cathrine i Haverslev sogn. Ane Margrethe døde først som 86-årig i 1884 i Bonderup i Haverslev Sogn.

Historien om Ane Margrethe

Historien om Ane Margrethe er interessant – også i et nutidigt perspektiv. Alt efter synsvinkel kan man med lige god grund følge anklagerens og forsvarerens beskrivelse af Ane Margrethe som kynisk beregnende og manipulerende eller anlægge et mere empatisk syn på kvinden.

For var hun bare en beregnende kvinde, som øjenede en chance for social opstigning i samfundet ved at gifte sig med Thomas Bisp? Kunne hun se, at Thomas var let at manipulere? Eller var hun offer for et overgreb begået af herren i huset, som der findes utallige eksempler på i historien? Kan man med moderne #metoo-briller anskue historien som et ulige magtforhold mellem en gårdmand og hans tjenestepige, hvor pigen er taberen?

Det mest sandsynlige er vel, at Ane Margrethe var en meget ung og forvirret kvinde, som ikke har været bevidst om sine handlinger og konsekvenserne af dem. Ligesom sin arbejdsgiver Thomas Bisp har hun ikke tænkt konsekvenserne af sine ord og handlinger til ende. Også på den måde er det en meget menneskelig – og almenmenneskelig historie.

Det, der står tilbage, og som vi med sikkerhed kan udlede af historien, er, at Ane Margrethe blev født fattig og endte sit liv som fattig. Hun og hendes to døtre har ikke haft en chance for at komme ud af fattigdommen. Den første datter, Else Margrethe, døde som teenager, og Ane Margrethe selv endte sine dage gammel og på bunden af samfundet. Måske gik det bedre for den datter, hun fødte i tugthuset.

Historien om Ane Margrethe er også historien om en mor, som hele to gange måtte sige farvel til sin 1 år gamle datter for som udgangspunkt aldrig at se sit barn igen. Det må have været ganske frygteligt og traumatisk for den unge kvinde Ane Margrethe fra Sønder Økse. ■

▼ Tugt- og manufakturhuset i Viborg ca. 1816.

◀ Det var her på apoteket i Ålborg, at rottekruddet blev købt. Foto Wikipedia Commons

VIL DU VIDE MERE?

Mordet i Sønder Økse er skrevet af Mogens Jerver i 1980 og fortæller indgående om retssagen mod Thomas Thomsen Bisp og Ane Margrethe.

I artiklen er også anvendt publikationen: *Børn og mødre i fængsel. En historie om nogle af Viborg Tugt- og Forbedringshus' beboere i 1800-tallet* af Jørgen Mikkelsen. Årsskrift, Fængselshistorisk Selskab, 2020.

En stor tak til Per Maack Andersen for oplysninger om Ane Margrethe og hendes døtre til brug i denne artikel. Se udstillingen "Forbrydelsens Ansigt" - Thomas Bisp og dødsstraffens historie i Danmark på Vendsyssel Historiske Museum fra lørdag den 26. november 2022.

KLÆDER SKABER

af Merethe Degn Nielsen
butiksansvarlig

Skoletjenesten har et spændende tilbud til skoleklasser. De har mulighed for at prøve, hvordan det var at gå i skole omkring år 1900, i vores indrettede skolestue.

En del af oplevelsen består også i at blive iklædt tøj, som ligner det tøj, børn var iklædt på den tid.

Jeg er uddannet skrædder og har i den forbindelse haft til opgave at designe og være med til at virkeliggøre 30 sæt pige- og drengetøj til skoletjenesten samt dragter til de 2 lærerinder Lone Venderby og Kimmie Kronborg von Arenstorff.

Først skulle der laves research og jeg har med hjælp fra Helle Thrane fra Historisk Arkiv fundet gamle fotos fra 1900tallet. Med disse fotos som inspiration, gik jeg i gang med at designe dragter og finde de rette materialer, vælge farver og mønstre. En af de største udfordringer har været, at vi ikke helt ved hvilken størrelse børnene har, det kan jo svinge meget. Vi måtte derfor gå lidt på kompromis med nogle af detaljerne, for at dragterne

skulle kunne reguleres i størrelsen. Dragterne er fortrinsvis syet i hør og bomuld. Pigerne har fået kjoler, forklædekjoler og tørklæder. Drengene har skjorte, bukser, seler og sixpence. Vi vil med tiden videreudvikle projektet, så nogle af drengene får veste og pigerne får hængende sjaler.

Den anden udfordring har været at dragterne skulle fremstilles på meget kort tid. Vi lavede et opslag på Facebook og det gav pote. Vi fik både henvendelser fra enkeltpersoner og de flittige hænder hos Hjørring Sommerspil, uden deres hjælp ville vi ikke være kommet i mål med projektet og vi vil gerne takke alle som har bidraget til projektets succes.

Efter flere hundrede timers arbejde kunne vi endelig glæde os over det færdige resultat. Det var en meget spændende oplevelse at se børnenes reaktion, da de første gang blev iklædt tøjet. De var meget begejstrede og levede sig straks ind i deres roller. Jo jo det er sandt hvad de siger: Klæder skaber folk. ■

FOLK

af Marlena Haue
museumsinspektør

UNDER SANDET

Opblæste kvinder ved Rubjerg

De danske fortidsminder, der ligger tæt på kysten, er i fare for med tiden at styrte i havet på grund af erosion, hvor hav og vind langsomt nedbryder kysten meter for meter.

Ved Rubjerg ligger der sådan et fortidsminde: En gravplads fra vikingetiden.

Gravene dukker op i ny og næ på afblæsningsfladerne. Den naturlige nedbrydning af kysten ændrer konstant på terrænet, og når flyvesand og muldrag blæses væk af vinden, opstår der afblæsningsflader, hvor skjulte fortidsminder for en kort stund bliver synlige.

Det første fund fra gravpladsen dukkede op i 1951, og siden har Vendsyssel Historiske Museum haft gravpladsen i fokus for at sikre det vigtige fund for eftertiden.

De undersøgte grave repræsenterer et udsnit af en større vikingetidsgravplads, hvor en del af gravene er veludstyrede og rummer usædvanlige fund.

Vikingetiden (750-1066 e. Kr.) betegner den sidste periode i Danmarks oldtid. Perioden er præget af forandringer og kulturelle omvæltninger. Således markerer vikingetiden overgangen fra forhistorisk tid til historisk tid, overgangen fra hedenskab til kristendom samt overgangen fra et høvdingesamfund til én central kongemagt.

Gravskikken i vikingetiden var præget af stor variation, både hvad angår de indre og de ydre elementer. Nogle blev brændt, mens andre blev jordfæstet. Nogle blev begravet i trækister, mens andre blev gravlagt uden kiste. Der findes grave med næsten intet gravudstyr og grave med rige gravgaver.

Størstedelen af gravene er uden markering – i hvert fald ikke en markering, der er bevaret til i dag, men nogle grave blev markeret med stensætninger, og andre med høje. Flere af de store høje, der ligger ved kirkerne, er blevet dateret til vikingetid.

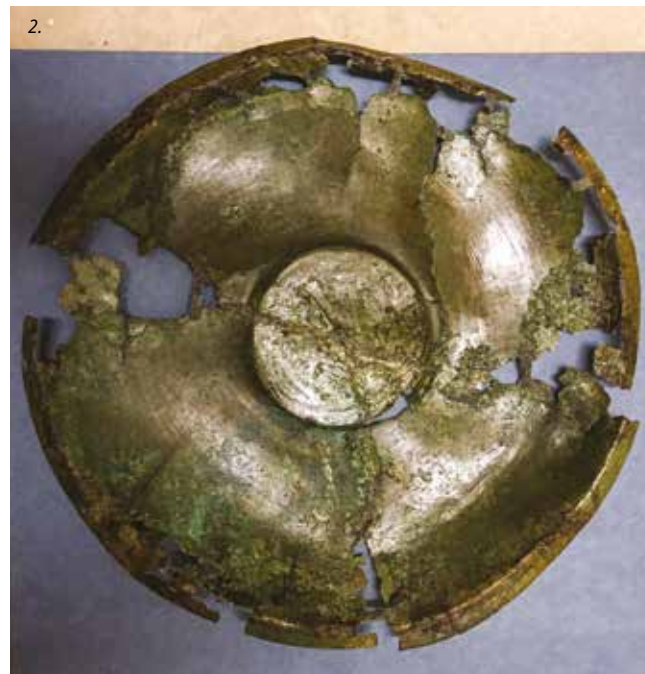
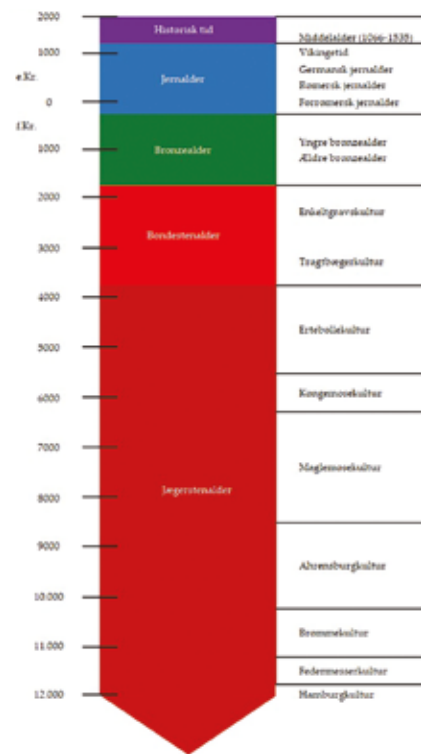
De fleste af de registrerede grave ved Rubjerg har ikke haft en markering, der har efterladt spor til eftertiden. Forholdene synes at være tilstede med den konstante sandfygning, der er i området.

Oprindeligt lå gravpladsen langt fra kysten, men den naturlige kysterosion har siden oldtiden ændret terrænet. Sandklitten har ved vindens hjælp gennem århundreder bevæget sig østpå og dermed forseglet gravpladsen, der nu igen dukker op i små etaper, i takt med at vinden fortsat flytter sandet længere ind i landet.

Der er indtil videre (2022) registreret 30 grave, hvoraf 16 overordnet kan karakteriseres som brandgrave og 14 som jordfæstegrave. Der foreligger ingen analyser af knoglemateriale, så kønsbestemmelserne er primært baseret på det personlige udstyr, de gravlagte har fået med, samt i enkelte tilfælde selve gravformen. Af de 30 grave er det derfor kun 11, der er blevet kønsbestemt. To er tolket som mandsgrave,

Tidstavle for de arkæologiske perioder i den danske forhistorie.

1) Kystlinjen gennem tiden. Den blå linje markerer vikingetidens kystlinje. Lilla markerer kystlinjen i middelalderen omkring 1400, og gul markerer kystlinjen omkring 1800. Grøn markerer kysten omkring 1955, og den røde linje er nutidens kystlinje. Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur.

2) Bronzefadet fra grav A15. Fadet er i dag monteret på plade, da det er meget skrøbeligt.

3) Graven lå ganske få meter fra skrænten, og i dag er den del af plateauet, hvor graven lå, borteroderet.

4) Rekonstruktion af læderhandsken. Foto: Bevaringscenter Nordjylland.

5) Kalkstenskarret (forrest) og granitstenen i gravens øverste fyld.

6) Det forgyldte bronzebeslag har på grund af den dyrelignende form fået tildelt navnet "Rubjerg-dyret" af konservatorerne på Bevaringscenter Nordjylland.

og ni som kvindegrave. Flere af gravene må betegnes som veludstyrede og med et ret unikt materiale. Det er personer af højstatus, der er lettest at spore i det arkæologiske materiale, og ved Rubjerg er det primært kvinderne, der har givet sig til kende.

Fem af disse kvindegrave vil blive præsenteret nærmere, da de hver især indeholder unikke fund. Gravene blev udgravet i 1953, 1998, 1999, 2016 og 2017.

I 1998 blev der ved rekognoscering på de vindafblæste flader opdaget en jordfæstegrav (1998_A15). Størstedelen af graven var borteroderet, så kun ca. en tredjedel var tilbage. Der blev ikke konstateret spor efter den gravlagte, men langs gravens østende og i den tilbageværende nordside blev der fundet jernsøm fra en kiste samt svage organiske spor efter kisten.

De personlige ting, der var medgivet i graven, bestod af et bronzefad, en kniv, et jernspid, en spand, hvoraf det kun er jernhanken, der er bevaret, samt nogle læderfragmenter. Kniven, jernspiddet og hanken blev fundet i den udskredne fyld, hvorfor deres placering i graven ikke kan fastslås. Kniven har dog sand-

synligvis ligget i midten af graven i nærheden af bælttestedet, og spanden har stået ved den gravlagtes fødder.

Det skrøbelige bronzefad, der stod med bunden i vejret, blev taget op i præparat sammen med noget træ under den. Det var først under udgravning af præparatet, at læderfragmenterne blev opdaget. Læderet og træet var alene bevaret på grund af de kemiske processer, der opstår, når metal er under nedbrydning. Under nedbrydning af eksempelvis bronze, udvandes kobbersaltene fra metallet og optages af det organiske materiale, der derfor bevares. Træresterne under fadet viste sig at bestå af to lag træ – træ fra kisten og træ fra en anden genstand.

Læderfragmenterne, der gemte sig under bronzefadet, blev studeret grundigt i forbindelse med en særudstilling i 2018 om gravene ved Rubjerg. Der blev lavet en rekonstruktion af fragmenterne, hvorved det kunne fastslås, at de stammer fra en handske – og vel at mærke til højre hånd. Om der også har været en handske til venstre hånd, vides ikke, da der intet er bevaret

af en eventuel handske nummer to. Handsken er fremstillet af fåreskind af typen hårfår, hvilket stemmer overens med vikingetidens fårerace. Handsken har oprindeligt været større, men i forbindelse med den naturlige nedbrydning af læderet er materialet krympet. Handsken har dog tilhørt en person med små hænder, hvorfor den gravlagte muligvis er en kvinde.

I 1999 blev der udgravet endnu en jordfæstegrav (1999_A18). Graven var næsten intakt, da den blev opdaget. Den vestlige del af graven var begyndt at skride i havet, men det var blot den øverste del af gravfylden, der var berørt af dette. Den gravlagte kvinde var placeret centralt på gravbunden i en lille forsænkning, der har været foret med organisk materiale, sandsynligvis et dyreskind. Bevarede dele af kraniet samt dele af det øvrige skelet viste, at hun lå på siden med optrukne ben, med hovedet i nordenden og med ansigtet vendt mod vest. Centralt i graven blev der fundet to perler samt en lille genstand af bly eller sølv. Tæt ved kvindens knæ var anbragt en lille kniv af jern, og ved hendes fødder lå en jernhank fra en spand. I gravfylden over den dodes

hoved var anbragt et stort kar af kalksten. I fylden over selve graven lå en stor granitsten. Denne sten kan være rejst som en markering af graven.

I vinteren 2016 udgravede museet en jordfæstegrav (2016_A2), der lå på kanten af klinten. Kvinden, der har været omtrent 150 cm høj, var blevet gravlagt i udstrakt rygleje med hovedet i vestenden. Størstedelen af kraniet og en enkelt kindtand var bevaret samt lidt af højre kraveben og begge hælknogler. Den døde kunne desuden erkendes i form af knoglevæv og ligfedt. Der var ingen spor efter en trækiste, men graven har været foret med organisk materiale, sandsynligvis et dyreskind, som den gravlagte var blevet svøbt i. Hovedet lå højere end resten af kroppen og bøjet lidt ned mod højre side, som om hun havde fået en hovedpude med. Der er intet bevaret af det, hun hvilede hovedet på. De personlige genstande, der var blevet medgivet, bestod af en perlekæde med otte glasperler og to ravperler. Derudover var der ved halsregionen et forgyldt bronzebeslag med ornamentik. Beslaget har to gennemboringer (nittehuller), hvilket kunne

Nr.	Slags	Bemærkninger	Aflev. til Lab.	Modt. fra Lab.
6	Kniv	med sølvbånd om skaftet		ja
	Nåle			
	Jern			
	Jern			
	Jern			

Skæften 2. udgave af Jern

Præparat

Når arkæologer finder en genstand, der er skrøbelig, bliver den indpakket i gips sammen med den omkringliggende jord. Dette kaldes et præparat. Præparatet kan efterfølgende røntgenfotoferes og forsigtigt udgraves under optimale forhold.

Præparatet med kalkstenskar fra grav 1999_A18 klar til at blive fragtet over klinten.

1) Gravens placering på plateauet. Her ses, hvordan vinden har roteret rundt omkring graven og fjernet muldlag og sand.

2) Efter tømnings af graven fremstod vognfadingen tydeligt med de karakteristiske rækker af nagler. Den gravlagte kan anes i form af ligspor samt det bevarede knoglevæv fra kraniet.

3) Rekonstruktion af nøglen fra vognfadingens grav A1, 2017. Foto Vendsyssel Historiske Museum.

4) Optagning af genstande. Genstandene fra udgravningen i 1953 befinder sig på Nationalmuseet.

5) Det personlige udstyr fra vognfadingens grav. Kniven med sølvbånd om skaftet, nøglen og nålehylstret efter konservering. Nålehylstret er af kobberlegering med fem ophængsbuer af sølv. Foto Vendsyssel Historiske Museum.

antype, at også beslaget har været fæstnet til perlekæden.

I 2017 fik museet meldinger om en grav, der "stod op" af sandet (2017_A1). Gravens vestende var kraftigt undermineret af vinden, og der var faldet en del jernnagler ud, inden museet påbegyndte udgravningen. Naglerne viste sig at stamme fra en vognfading – vognkassen fra en hestevogn.

Vognfadingen var blevet anvendt som kiste til den afdøde kvinde. Hun var blevet gravlagt i rygleje med hovedet mod vest. De personlige ting, hun havde fået med sig, bestod af en nøgle, et nålehylster i bronze med sølvophæng samt en kniv, hvor der var smalle sølvbånd om træskaftet. Disse ting lå samlet ved maveregionen. Ved kvindens højre side i fodenden har der stået en spand. Det er blot hanken af jern, der er bevaret. Bevaringsforholdene for organisk materiale er ikke optimale i sandjord, hvorfor der kun er bevaret træ, der har været i direkte kontakt med metal. Af kvinden selv var der blot lidt knoglevæv fra

kraniet samt to små kraniestumper og ti fragmenterede tænder.

Af vognfadingen var størstedelen af klinknaglerne bevaret foruden flere hjørnebeslag. Rækkerne af nagler i gravens bundniveau viser, at vognfadingens bund bestod af fem planker, og siderne bestod hver af tre planker. Vognfadingen var endvidere udstyret med to ophængsringe af jern, én på hver side af vognkassen.

I forbindelse med gennemgangen af gravpladsens mange udgravningskampagner kunne det konstateres, at én af tre jordfæstegrave, der blev undersøgt i 1953, også var en vognfading-grav. Inventaret fra graven (Grav I) viser sig at være meget lig inventaret fra vognfadingens grav udgravet i 2017. Foruden ringbeslag, nøgle og kniv var der også mange jernnagler og beslag fra vognfadingen. Graven indeholdt endvidere en hvæssesten og to glasperler.

Vognfadingsbegravelser optræder kun i en kort periode i

slutningen af 900-tallet, og denne begravelsesform var beholdt vikingetidens velstående kvinder. Gravformen er usædvanlig under nordjyske forhold, og graven udgravet i 2017 er den første registrerede vognfadingens grav i Vendsyssel. At Rubjerggravpladsen nu kan mønstre to vognfadingsbegravelser, gør blot lokaliteten mere speciel.

De fem kvindegrave er ikke alle samtidige, og gravfundene ved Rubjerg viser, at flere af de folk, der beboede egnen i vikingetiden, var af høj social status med kontakter, der rakte langt ud over nærområdet.

Kalkstenskarret (fra grav 1999_A18) er fremstillet af bryozokalk, der er en blød kalkbjergart, dannet i Danmark. Det nærmeste sted, hvor der er forekomst af bryozokalk, er ved Bulbjerg. Karret formodes derfor at være fremstillet lokalt. Selvom karret er hjemligt, er det et unikt fund, da der ikke tidligere er registreret kalkstenskar i gravfund i Vendsyssel.

Ornamentikken på beslaget (Rubjergdyret) fra grav 2016_A2 peger på kontakter til England, og både nålehylstret fra vognfadingens grav 2017_A2 og bronzefadet fra grav 1998_A15 tyder på forbindelser til Gotland og Birka i Sverige.

Bronzefade er sjældne i vikingetidens grave, og dette bronzefad er det første – og eneste – af sin slags i gravlæggelser i Vendsyssel. Handsken, der alene er bevaret på grund af placeringen under bronzefadet, er den første vikingetidshandske, der er fundet i Danmark.

Gravpladsen ved Rubjerg indeholder i sin helhed et ret unikt materiale, der langsomt men sikkert destrueres af kysterosion. Formålet med udgravningerne er at sikre de berørte anlæg, der både regionalt og internationalt rummer et væsentligt forskningspotentiale. Fortsatte undersøgelser kan bidrage til en nuancering af vores forståelse af gravkultur i vikingetidens Vendsyssel. ■

I forbindelse med julemarkedet den 26. november åbnede den nye udstilling "Forbrydelsens Ansigt" – Historien om Thomas Bisp og den strengeste straf i Danmark. Omkring 80 inviterede gæster fik efter åbningstalen af byrådsmedlem Thomas Klimek (S) lejlighed til som de første at se den nye udstilling, som handler om den sidste henrettede i Hjørring, Thomas Bisp. Udstillingen åbnede i 200-året for henrettelsen og fortæller om trekant dramaet mellem Thomas, hans kone Maren Justdatter og tjenestepigen Ane Margrethe. Rammefortællingen er synet på den strengeste straf gennem tiden fra den fredløse til retsopgøret efter besættelsen. Som supplement til historien om Thomas fortælles også om efterkommerne og deres syn på historien, og i forbindelse med udstillingen har museet fået foretaget flere naturvidenskabelige analyser af kraniet. I udstillingen er der også mulighed for at se en tegning af Thomas Bisp, som er lavet på baggrund af en 3D-scanning af kraniet. Denne tegning har efterfølgende dannet baggrund for ved hjælp af kunstig intelligens at komme med et fotografisk bud på, hvordan Thomas kan have set ud.

Vendsyssel Historiske Museum har i løbet af 2022 igen samarbejdet med TV2Nord om flere dokumentarprogrammer. Den ene programserie er "Frit Vendsyssel" og blev sendt første gang i september og oktober, hvor museet stillede sin viden

Producer Michael Schmidt-Olsen og formidlingschef Jens-Christian Hansen i den tidligere koncentrationslejr Buchenwald. Foto: Candofilm/Daniel Schultz Madsen.

om den regionale nationaldrik bjesk til rådighed og kunne bidrage med viden om dengang, der udbrod revolution i Hjørring. Den anden programserie er "Deporteret – de nordjyske kz-fanger", hvor publikum kan følge tre forskellige skæbners vej gennem de nazistiske koncentrationslejres helvede under besættelsen. Programmerne blev sendt første gang i december 2022. Begge programserier kan streames på TV2Nord.dk og TV2Play.

Den 1. december 2022 måtte Vendsyssel Historiske Museum sige farvel til arkæolog Sidsel Wählin efter næsten 14 år som museumsinspektør på museet. Sidsel har gennem tiden sat sig mange spor: I

foredrag, rundvisninger for store og små, arrangementer og senest med den flotte udstilling "Dødens Teater". Udstillingen var en udløber af Sidsels forskningsprojekt Det Største Offer, som blev støttet af Kulturministeriets Forskningsudvalg, og som blev gennemført i årene 2020-2021. Det er således en museumsinspektør med en masse erfaring i bagagen, som nu har sat sig i stolen som ledende arkæolog på Vesthimmerlands Museum. Vendsyssel Historiske Museum takker Sidsel for de mange gode år på museet og ønsker hende held og lykke med de kommende arbejdsopgaver.

Igen i december 2022 løb Hjørrings hyggeligste julemarked af stablen på VHM. Næsten 1000 gæster besøgte museet og de mange stande i løbet af de to dage, som julemarkedet varede. Overalt var der julemusik, duft af æbleskiver og gran, og gæster og standene hyggede sig med gæsterne. Tak til standholderne, til gæsterne, korene og de mange frivillige, som sørgede for, at julemarkedet forløb helt efter planen. Museet glæder sig allerede til næste års julemarked!

MUSEUMSFORENINGEN VED VENDSYSSEL HISTORISKE MUSEUM

**STØT MUSEET
- BLIV MEDLEM AF
MUSEUMS-
FORENINGEN!**

Museumsforeningens formål er at støtte Vendsyssel Historiske Museums arbejde med at bevare og formidle Vendsyssels kulturarv og at medvirke til udbredelse af kendskabet til museet.

Museumsforeningen laver arrangementer for medlemmer og andre interesserede. Det kan være foredrag, rundvisninger, historiske ture, herunder kør-selv-ture.

Foreningen giver økonomisk støtte til museets bogudgivelser og særlige arrangementer.

Som medlem af museumsforeningen har man mange medlemsfordele:

- ▶ Gratis adgang til museets afdelinger og udstillinger.
- ▶ "Magasinet VHM" med artikler, årskalender, oversigt over alle museets planlagte udstillinger, aktiviteter mv. Leveres to gange årligt.
- ▶ Oversigt over Museumsforeningens arrangementer.
- ▶ 20% rabat på ikke nedsatte varer i museumsbutikken i Hjørring og Hirtshals (undtagen mad-og drikkevarer)
- ▶ 20% rabat på museets egne (ikke nedsatte) bogudgivelser.
- ▶ Fordelspris ved museets arrangementer.
- ▶ Årbogen "Vendsyssel Nu & Da".
- ▶ Invitation til udstillingsåbninger.
- ▶ Invitation til og fordelspris ved Museumsforeningens arrangementer.
- ▶ Invitation til museets årlige Nytårskur – en hyggelig og uformel sammenkomst med foredrag som optakt til det kommende år.

ÅRSKONTINGENT:
ENKELTPERSON: 175 KR.
PAR: 250 KR.

Du kan melde dig ind ved at ringe til museets kontor på tlf. 96 24 10 50 eller sende en e-mail til vhm@vhm.dk eller i museumsbutikken.

MUSEUMSFORENINGENS PROGRAM - FORÅR 2023

LØRDAG D. 21. JANUAR kl. 13.00: Museet holder nytårskur

ONSDAG D. 15. FEBRUAR kl. 19.39: Vendsyssel i ældre jernalder

TORS DAG D. 16. MARTS kl. 17.30: Generalforsamling.

APRIL: Medlemmerne får besked på mail om arrangementet.

TIRSDAG D. 9. MAJ kl. 17: Natur-vandre- og- oldtidstur i Mosbjerg

ONSDAG D. 7. JUNI kl. 19: Vi besøger Yxenborg i Tornby.

Læs mere om de enkelte arrangementer på vhm.dk/museumsforeningen. Der arbejdes med yderligere et par arrangementer. Nærmere besked om dem bliver sendt på mail til medlemmerne.

Ved alle arrangementer gælder, at der sendes mail ud ca. to uger før, med nærmere beskrivelse og tilmelding. **Sæt kryds i din kalender** og kontakt museet på 96 24 10 50 eller vhm@vhm.dk, hvis vi ikke har din mailadresse. **Mobilpay:** 650022

Du kan læse mere om Museumsforeningen på:
vhm.dk/museumsforeningen

Ved spørgsmål kontakt museet på 9624 1050 eller formand Karin Mægaard på 2048 7242.

SØGER DU DEN RIGTIGE ENERGILØSNING?

Billederne her er
fra vores Facebook-side.
Følg os, og se meget
mere af hvad vi kan
gøre for dig!

Bjergby VVS

Navervænget 4
Bjergby
9800 Hjørring
Tlf. 40 30 97 14

Totalløsninger i VVS-, kloak- og blikkenslagerarbejde